

Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen kehittäminen Pirkanmaan pelastuslaitoksessa

Marko Kahelin

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen kehittäminen Pirkanmaan pelastuslaitoksessa

Marko Kahelin
Turvallisuus ja riskienhallinta
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2022

Marko Kahelin

Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen kehittäminen Pirkanmaan pelastuslaitoksessa

Vuosi

2022

Sivumäärä

62

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja on Pirkanmaan pelastuslaitoksen koulutustoimisto. Opinnäytetyössä tutkittiin Pirkanmaan pelastuslaitoksen sopimuspalokuntien ja sivutoimisten palomiesten ylläpitokoulutuksen nykytilaa ja löydettiin siihen kehittämiskohteita.

Opinnäytetyön tietoperustan muodostavat sopimuspalokuntalaistoimintaa ohjaava lakiperusta, sopimuspalokuntalaisten koulutuksen uudistettu opetussuunnitelma ja kasvatustieteellinen näkökulma. Opinnäytetyö on kehittämistyö, jossa tutkimuksellisuus on toteutettu nykytilan kartoituksena. Tutkimuksessa aineisto on kerätty kyselyn ja havainnoinnin kautta ja tutkimuksessa on yhdistetty määrällisen ja laadullisen tutkimusotteen menetelmiä.

Opinnäytetyössä tutkittiin sopimuspalokuntien ja sivutoimisten palomiesten ylläpitokoulutuksen nykytilaa Pirkanmaan pelastuslaitoksella. Lisäksi havainnoitiin vertailupohjaksi Pirkanmaan pelastuslaitoksen vakinaisten palomiesten koulutuspäiviä. Kyselyn mukaan sopimuspalokuntalaiset pitävät nykyistä ylläpitokoulutustaan laadukkaana ja hyvänä, mutta kaipaavat kuitenkin sen kehittämistä. Eniten sopimuspalokunnissa toivotaan kehittämistä opetusmateriaaleihin ja niiden ajantasaisuuteen. Havainnoinnin perusteella sopimuspalokuntien ylläpitokoulutus ei kuitenkaan ole niin laadukasta, kuin se voisi olla. Vertaillen sopimuspalokuntien ja vakinaisten palomiesten ylläpitokoulutuksia, nousee merkittävästi sopimuspalokunnissa esiin kouluttajien motivaation ja kouluttajakoulutuksen puute. Opinnäytetyöhön on kerätty kehittämisideoita, jotka nousivat esille nykytilannetta kartoittaessa.

Opinnäytetyössä saatiin vastauksia koulutuksen kehittämisongelmiin. Opinnäytetyön ja sen tuloksien kautta Pirkanmaan pelastuslaitoksen koulutustoimisto voi lähteä esittämään varsinaisen kehittämistyön aloittamista ja kehittämissuunnitelman laadintaa sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen kehittämiseksi Pirkanmaan pelastuslaitoksella.

Asiasanat: koulutus, pelastusala, sopimuspalokunnat, tutkimus

Marko Kahelin

Development of Maintenance Training for Contract Fire Brigades at Tampere Region Rescue Department

Year 2022

Pages

62

This thesis is commissioned by the Training Office of Tampere Region Rescue Department. In the thesis, the current state of maintenance training for contract and part-time firefighters at the Tampere Rescue Department was studied and areas for development were found.

The theoretical framework of the thesis reviews the legislative issues guiding the contract firefighters, the renewed educational plan of them and the educational aspect. The survey has been done by mapping the current state and by collecting the material by survey and observation. Both quantitative and qualitative methods are used in the study.

As a first step the current state of maintenance training for contract fire brigades and part-time firefighters at Tampere Region Rescue Department was examined. The study observes the training days of permanent firefighters of Tampere Region Rescue Department. According to the survey current maintenance training of contract fire brigades is of high quality. The organization still wants to develop it, especially the teaching materials and updating them. According to the observation, the training is not of high quality. The lack of motivation and trainer skills are highlighted in contract fire brigades if compared with permanent firefighters. The thesis lists different development ideas which were raised when studying the current situation.

The thesis provided answers to the problems of education development. Through the thesis and its results, the training office of the Tampere Rescue Department can start to present the actual development work and the preparation of a development plan for the development of maintenance training for contract fire brigades at the Tampere Rescue Department.

Keywords: contract fire brigades, education and training, rescue service sector, research

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tarve, tarkoitus ja tavoite	7
1.2	Toimeksiantaja	8
1.3	Opinnäytetyön toteutus ja rajaaminen	8
2	Sopimuspalokuntalainen osana pelastustoimea	9
2.1	Sopimuspalokuntalaisten osaamisedellytykset	9
2.2	Ylläpitävän koulutuksen merkitys	11
2.3	Oppimiskäsityksien merkitys	11
3	Nykytilan kartoitus	13
3.1	Kyselyn toteutus	14
3.2	Havainnoinnin toteutus	18
3.3	Luotettavuus, pätevyys ja objektiivisuus	21
4	Tulokset	22
4.1	Kyselyn tulokset	22
4.2	Havainnoinnin tulokset.....	33
4.2.1	Vakinaisten palomiesten koulutusten havainnointi	33
4.2.2	Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutusten havainnointi ja tulokset	35
4.2.3	Vakinaisten palomiesten ja sopimuspalokuntien koulutusten vertaaminen	46
5	Johtopäätökset	48
5.1	Tutkimuksen arviointi	49
5.2	Kehittämistoimenpiteitä.....	50
6	Pohdinta.....	52
	Lähteet	54
	Kuviot	56
	Taulukot	56
	Liitteet.....	57

1 Johdanto

Suomessa pelastustoimen operatiiviseen työhön osallistuu noin 4000 alan ammattilaista ja 15000 vapaaehtoista ja sivutoimista palomiestä. Erityisesti harvaan asutuilla alueilla vapaaehtoisten ja sivutoimisten palokuntien merkitys pelastustoiminnassa on merkittävä ja ne huolehtivatkin ensilähdöistä alueellisesti noin 90 % Suomen pinta-alasta, sekä osallistuvat yli 40 %:iin kaikista pelastustoiminnan hälytystehtävistä. (Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä ja opetussuunnitelma 2021, 10.)

Pirkanmaan pelastuslaitos vastaa alueellaan sopimuspalokuntalaisten ja sivutoimisten palomiesten koulutuksesta erillisten opetussuunnitelmien mukaisesti (Pelastuslaki 379/2011, 56, 57 §). Vapaaehtoisten palomiesten opetussuunnitelmat vahvistaa Pelastusopisto. Vuoteen 2018 saakka opetussuunnitelmien laadinnasta vastasi Suomen pelastusalan keskusjärjestö SPEK. Vuoden 2019 alusta Pelastusopisto on vastannut vapaaehtoisten palomiesten koulutusjärjestelmän ja opetussuunnitelmien laadinnasta ja kehittämisestä. (Vna pelastustoimesta 407/2011, 7 §; SPEK 2021.) Sopimuspalokuntalaisten viikoittaisesta ylläpitokoulutuksesta palokunnat vastaavat Pirkanmaalla pääosin itse, lisäksi Pirkanmaan pelastuslaitos järjestää joi-takin alueellisia joukkueharjoituksia ja erityisosaamisharjoituksia sopimuspalokuntalaisille vuosittain.

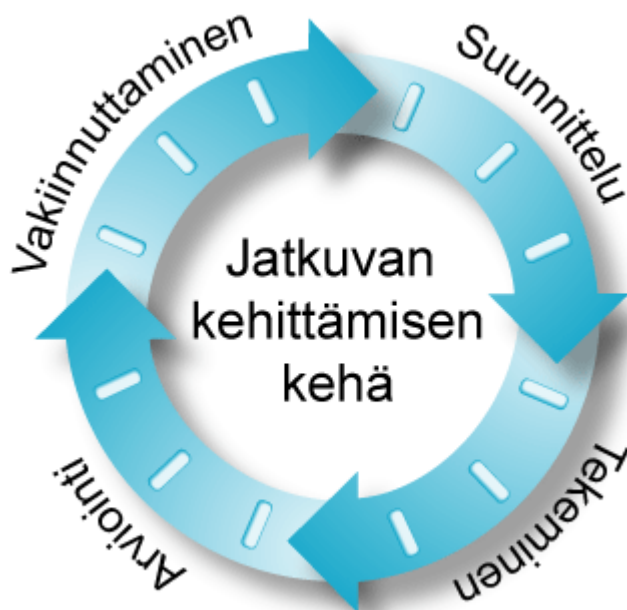
Pelastustoiminta on viime vuosikymmenien aikana muuttunut entistä vaativammaksi toiminnaksi, jolloin osaamisen merkitys korostuu. Osaamista voidaan hankkia koulutuksen tai kokemuksen kautta. Sopimuspalokuntalaisilla ja sivutoimisilla palomiehillä työskentely pelastustoiminnassa on sivutoimista, jolloin kokemuksen tuomaa osaamista saadaan vähemmän ja heidän kohdallaan korostuu koulutuksella hankittu ja ylläpidetty osaaminen. Vapaaehtoisten ja sivutoimisten palomiesten peruskoulutus tarjoaa vain välttämättömän perustiedon ja ensitaidot pelastusyksikön jäsenenä toimimiseen. Osaamisen kannalta olisikin tärkeää huomioida pelastustoiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten palomiesten ylläpitokoulutus ja sen vaikutus osaamisen kartuttamiseen.

Pelastustoiminnassa korostuu entisestään myös yhteistoiminta. Pelastusyksikköjen vahvuudet ovat pienentyneet, niin vakinaisilla kuin sopimuspalokuntien pelastusyksiköissä. Pienemmät vahvuudet pelastusyksiköissä pakottavat lisäämään hälytettävien yksikköjen määrää tehtävillä, jolloin yksiköiden yhteistoiminnalla on vaikutusta tehtävien onnistuneessa suorittamisessa. Työturvallisuuskulmasta ajatellen tulisi yksiköiden ja niissä toimivien yksittäisten pelastajien toiminta olla samankaltaista ja ennakoitavaa. Samankaltaiseen toimintaan päästään samanlaisella osaamisella, jolloin koulutuksella hankittu osaaminen korostuu kokemuksella kartutettuun osaamiseen nähden. Tätä varten tulisi koulutuksen olla samansuuntaista kaikilla

pelastustyöhön osallistuvilla henkilöillä, riippumatta siitä ollaanko vakinaisia, sivutoimisia tai vapaaehtoisia palomiehiä. Pelastusopiston uudistuksessa olevassa sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmässä ja opetussuunnitelmassa (2021, 11) painotetaan nimenomaan samanlaisiin oppimistavoitteisiin pyrkimyksen tärkeydestä pelastushenkilöstöä kouluttaessa.

1.1 Tarve, tarkoitus ja tavoite

Pirkanmaan pelastuslaitoksen koulutustoimistolla on tarve toimintamallille, jolla pystytään varmistamaan sopimuspalokuntien ja sivutoimisten palomiesten ylläpitokoulutusten laatu ja ajantasaisuus. Koulutuksen kehittäminen tulee olla suunniteltua ja jatkuvaa, jotta voidaan varmistaa koulutuksen pysyminen ajantasaisena ja laadukkaana. Jatkuva kehittäminen voidaan jakaa neljään osaan, joista ensimmäisenä on suunnittelu, toinen osa on tekeminen eli suunnitelman toteuttaminen. Kehittämisen kolmannessa osassa arvioidaan suunnitelman mukaan toteutettuja kehittämistoimenpiteitä ja lopuksi vakiinnutetaan onnistuneet kehittämistoimet osaksi normaalia toimintaa. Jatkuvan kehittämisen ideana on, että kehittämistoiminta alkaa aina alusta ja kehittämisestä tulee jatkuvan toiminnan toimintamalli (kuvio 1).

Kuvio 1: Jatkuvan kehittämisen kehä (Laatuakatemia 2010)

Tämä opinnäytetyö on kehittämistyö, jonka tarkoitus on sopimuspalokuntalaisten ylläpitokoulutuksen kehittämisen käynnistäminen Pirkanmaan pelastuslaitoksessa. Työn selvitetään ylläpitokoulutuksen nykytilaa ja löytää kehittämiskohteita. Opinnäytetyö on tehty osana Laurea ammattikorkeakoulun turvallisuuden ja riskienhallinnan koulutusohjelman Tradenomiopintoja. Työn toteuttaja on monimuoto-opiskelija, joka on suorittanut opinnot koronarajoitusten takia

pääosin etäopintoina. Tekijällä on yli 20 vuoden kokemus sivutoimisena palomiehenä toimimisesta, hän on suorittanut sivutoimisen ja vapaaehtoisen palomiehen koulutuspolun ryhmänjohtajaksi asti. Ennen nykyisiä opintojaan opinnäytetyön tekijä on suorittanut ammatillisen opettajankoulutuksen sekä kasvatustieteen perusopinnot. Opinnäytetyön tekijän näkökulmasta osatavoitteena ovat oman osaamisensa kehittäminen ja korkeakouluopinnoissa hankitun osaamisen toteuttaminen ohjaavassa ympäristössä.

1.2 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Pirkanmaan pelastuslaitoksen koulutustoimisto, joka vastaa koko Pirkanmaan pelastuslaitoksen operatiivisen henkilöstön ylläpitokoulutuksesta sekä sopimuspalokuntalaisten ja sivutoimisten palomiesten peruskoulutustoiminnasta. Koulutustoimisto toimii Kangasalan paloasemalla, joka on otettu käyttöön vuonna 2018 ja suunniteltu osaltaan juuri koulutuspaloasematoimintaan. Koulutustoimistossa työskentelee kaksi koulutuspalomestaria, jotka vastaavat koulutusten suunnittelusta sekä kaksi harjoitusalueen hoitajaa, jotka vastaavat koulutusten toteutuksen teknisistä järjestelyistä. Koulutustoimiston alaisuudessa pelastuslaitokselle on koulutettu koulutusvastaavia eri koulutuksiin sekä työvuoroihin ja näin koulutuspaloaseman käyttöaste on pyritty saamaan mahdollisimman korkealle. (Koskinen 2021; Honkala 2021.)

Pirkanmaan pelastuslaitos toimii 23 kunnan alueella, vastaten onnettomuuksien ennaltaehkäisystä, pelastustoiminnasta ja varautumisesta poikkeusoloihin. Pelastustoiminnassa Pirkanmaan pelastuslaitoksella työskentelee palomiehiä 16 paloasemalla ympärivuorokautisesti ja sivutoimisia palomiehiä on seitsemällä paloasemalla. Lisäksi Pirkanmaalla pelastustoiminnassa on mukana 47 vapaaehtoista palokuntaa. (Pelastustoimi 2021.) Alueellisesti merkittävä osuus Pirkanmaan pelastustoimista kuuluu sopimuspalokunnille ja sivutoimisille palomiehille.

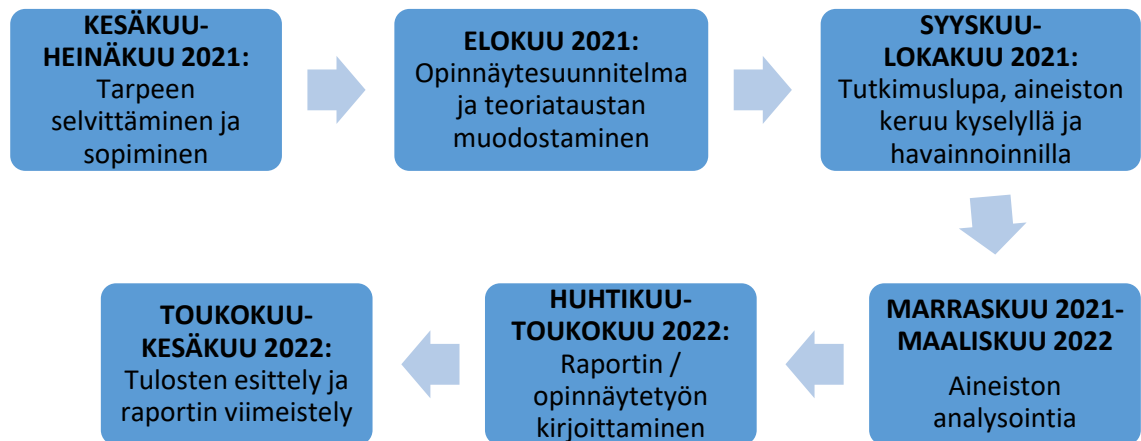
1.3 Opinnäytetyön toteutus ja rajaaminen

Tämä opinnäytetyö on kehittämistyö, jonka suunnittelu alkoi jo kesällä 2021. Työn suunnittelussa olivat mukana opinnäytetyön tekijä ja toimeksiantajan edustajana palomestari Jarno Honkala. Opinnäytetyön ohjaavana opettajana toimi Laurea ammattikorkeakoulun lehtori. Varsinaisen työn toteutus aloitettiin elokuussa 2021 tutustumalla kirjallisuuteen perehtymisellä ja suunnitelman täydentämisellä.

Opinnäytetyössä on toteutettu nykytilankartoitus, jossa on selvitetty sopimuspalokuntien ja sivutoimisten palomiesten ylläpitokoulutuksen nykytilaa kyselyllä ja havainnoinnilla. Tutkimusmateriaali on kerätty kohderyhmille osoitetulla kyselyllä ja opinnäytetyön tekijän toteuttamana havainnointina kuudessa sopimuspalokunnan ja sivutoimisten palomiesten ylläpitoharjoituksessa. Lisäksi havainnointia on tehty kahdessa vakinaisten palomiesten koulutuspäivässä. Tutkimusmateriaalia kerättiin vuoden 2021 syyskuun ja lokakuun aikana. Kyselyllä kerätty

tutkimusmateriaali analysoitiin tilastollisella menetelmällä ja havainnoinnilla kerätty materiaali laadullisella menetelmällä. Analysointia suoritettiin talven 2021-2022 aikana ja varsinainen raportti tutkimuksesta kirjoitettiin opinnäytetyömuotoon keväällä 2022. Opinnäytetyön aikataulu ja prosessi on kuvattu alla (kuvio 2).

Kuvio 2: Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyö on rajattu koskemaan ylläpitokoulutuksen nykytilan selvittämistä, mutta on toteutettu siten, että toimeksiantaja voi käyttää sitä osana suurempaa kehittämistyötä. Nykytilan kartoittamiselle on saatu tutkimuslupa Tampereen Kaupungilta. Opinnäytetyön lopussa esitellään muutamia kehittämissuhteita sopimuspalokuntien ja sivutoimisten palomiesten ylläpitokoulutuksen kehittämiseen.

2 Sopimuspalokuntalainen osana pelastustoimea

Opinnäytetyön taustaa varten tutustuttiin pelastustoimea koskevaan lainsäädäntöön, sopimuspalokuntalaisten osaamisedellytyksiin, sopimuspalokuntien koulutuksen uudistamishankkeeseen sekä oppimiskäsityksien merkitykseen koulutuksessa. Sopimuspalokuntien koulutus uudistus on valtakunnallinen hanke, jossa sopimuspalokuntalaisten kouluttamisen kehittäminen siirrettiin Suomen pelastusalan keskusjärjestöltä Pelastusopistolle.

2.1 Sopimuspalokuntalaisten osaamisedellytykset

Pelastustoimesta on säädetty pelastuslaissa (379/2011), jossa määrätään että pelastustoimen hoitamista varten tulee alueella olla pelastuslaitos, joka voi kuitenkin käyttää vapaaehtoisia palokuntia apunaan. Pelastuslain mukaan pelastuslaitoksen tehtävänä on tulipalosta, muusta

onnettomuudesta tai niiden uhasta johtuen toimia ihmisen hengen tai terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojaamiseksi tai pelastamiseksi, silloin kun se ei onnistu kohteelta itseltään tai kuulu jonkun muun viranomaisen tehtäviin. (Pelastuslaki 379/2011, 25, 32 §.) Yleisesti voidaan ajatella pelastuslaitoksen tehtävien vaativan kiireellisyyttä tai välittömiä toimia, joilla voidaan estää onnettomuuden tai vastaavan tilanteen pahentuminen tai suuremman vaaran tapahtuminen.

Pelastuslaki (379/2011, 25, 51 §) mahdollistaa vapaaehtoisten ja sivutoimisten palomiesten käyttämisen pelastustoiminnassa, mutta heille ei voida antaa tai määrätä pelastusviranomaiselle kuuluvia tehtäviä. Pelastuslaitos vastaa että pelastustoimintaan osallistuvilla vapaaehtoisilla ja sivutoimisilla palomiehillä on riittävä koulutus, mutta osallistujien tulee itse ylläpitää taitojaan ja pelastustoiminnassa tarvittavaa kuntoa. Pelastuslaitoksen tulee mahdollistaa ja edistää vapaaehtoisten ja sivutoimisten palomiesten riittävän taitotason ja muiden toimintaedellytysten ylläpitämistä. (Pelastuslaki 379/2011, 39, 52, 56 §.) Vapaaehtoisten ja sivutoimisten palomiesten riittävästä koulutuksesta on säädetty Valtioneuvoston asetuksessa pelastustoimesta (407/2011, 7 §), jossa vaaditaan pelastustoimeen osallistuvalta vähintään sammutustyökurssin suorittamista. Uudistetussa Pelastusopiston Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmässä ja opetussuunnitelmassa (2021, 13) sammutustyökurssi on muuttunut pelastustoiminnan peruskurssiksi. Kurssin nimen muuttamiseen on varmasti vaikuttanut pelastustoimen kuvan muuttuminen vuosien saatossa tulipalojen sammuttamisesta monipuoliseksi pelastustyöksi erilaisissa onnettomuuksissa.

Valtakunnallisesti sivutoimisen ja vapaaehtoisen henkilöstön koulutuksen kehittäminen käynnistettiin siirtämällä koulutuksen opetussuunnitelmien valmistelu, ylläpito ja kehittäminen, sekä kouluttajakoulutuksesta, kouluttajarekisterin ylläpidosta ja opetusmateriaalin tuottamisesta vastuu kokonaisuudessaan Pelastusopistolle vuoden 2019 alusta alkaen. Pelastusopisto on laatinut ja kehittänyt opetussuunnitelmia yhdessä tutkintokoulutuksen opetussuunnitelmien kanssa, millä saadaan parannettua saumatonta yhteistyötä vakituisten palokuntien ja sopimuspalokuntien välillä operatiivisessa toiminnassa. (Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä ja opetussuunnitelma 2021, 9, 11.) Uusien opetussuunnitelmien johdosta uudet vapaaehtoiset palokuntalaiset saavat paremmin nykyiseen pelastustoiminnan tarpeisiin kohdistuvaa koulutusta, joka samalla ohjaa paremmin erilaisten palokuntien yhteistoimintaan hälytystehävissä.

Sopimuspalokuntien uusissa opetussuunnitelmissa on huomioitu palokuntien ja alueiden erilaiset tarpeet. Opetussuunnitelmat mahdollistavat alueelliset painotukset ja erilaiset pedagogiset ratkaisut, jolloin ne mahdollistavat monipuolisemman tai kohdennetun opetuksen järjestämisen. Opetussuunnitelmat on laadittu toimialan tarpeet ja osaamistavoitteet huomioiden ja niiden kehittämistyö on jatkuvaa, jolloin alalla tapahtuviin muutoksiin reagointi on mahdollista. (Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä ja opetussuunnitelma 2021, 11-12.) Sopimus-

palokunnissa ja sivutoimisista palomiehissä merkittävä osa on saanut koulutuksen vanhojen opetussuunnitelmien mukaan, jolloin menee vuosia ennen kuin kaikki hälytystehtävillä toimivat palomiehet ovat saaneet yhtäläisen koulutuksen toimintaansa. Tähän voidaan kuitenkin vaikuttaa toteuttamalla palokuntien ylläpitokoulutusta Pelastusopiston laatimien uusien opetussuunnitelmien pohjalta.

2.2 Ylläpitävän koulutuksen merkitys

Työturvallisuus on yksi merkittävä asia, jonka takia ylläpitävää koulutusta ja harjoittelua voidaan perustella. Pelastuslain (379/2011, 54 §) mukaan sopimuspalokuntalaisiin sovelletaan työturvallisuuslakia (738/2002), vaikka he työskentelevät pelastustoiminnassa vapaaehtoisena ja ilman työsuhdetta pelastuslaitokseen. Työturvallisuuslaissa vapaaehtoistyöstä on säädetty velvollisuudet sekä työnantajalle että vapaaehtoisena työtä tekeväille. Sopimuspalokuntalaisen tehdessään samaa työtä kun työ- tai virkasuhteinen palomies tulee noudattaa työturvallisuuslakia. (Työturvallisuuslaki 738/2002, 55 §.)

Sopimuspalokuntalaisille ja sivutoimisille palomiehille kuuluu osittainen oikeus myös työterveyshuoltoon. Sivutoimisille ja vapaaehtoisille palomiehille on työnantajan järjestettävä työterveydenhuoltolain (1383/2001) 12 § mukainen työterveyshuolto siten, että työolosuhteista johtuvien terveysvaarojen ja haittojen torjuminen ja ehkäiseminen on mahdollista (Pelastuslaki 379/2011, 53 §). Terveysvaarojen ja haittojen ehkäisyssä voidaan osaltaan pitää perusteltuna myös riittävän ylläpitokoulutuksen järjestämisvelvollisuutta ja harjoitusmahdollisuuksien tarjoamista osaamisen ylläpitämiseksi palokuntatyössä. Koska pelastuslaitos vaatii tiettyjä harjoitusuritteita pätevyyskseen ylläpitämiseen, voitaisiin työterveyshuollon näkökulmasta ajatella pelastuslaitoksen olevan velvollinen valvomaan ylläpitokoulutuksien järjestämistä palokunnissa. Varsinkin erityistä vaaraa aiheuttavien onnettomuustyyppien harjoittelun yhteydessä valvontavelvoitetta voitaisiin hyvin perustella terveysvaarojen ja haittojen ehkäisylä.

2.3 Oppimiskäsityksien merkitys

Pelastusopiston laatimassa uudessa sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmässä merkittävimpänä muutoksena voidaan pitää pedagogisiin oppimiskäsityksiin liittyviä strategisia linjauksia. Uusi koulutusjärjestelmä ja uudet opetussuunnitelmat tukeutuvat osaamistavoitteisiin sekä pedagogisiin ratkaisuihin ja niissä oppiminen perustuu sosiokonstruktivistiseen oppimiskäsitykseen. Oppija halutaan nähdä aktiivisena tiedonkerääjänä, joka osallistuu oppimisprosessiin ja soveltaa saamaansa tietoa todenmukaisesti tilanteisiin. Oppimisprosessi nähdään myös sosiaalisena tapahtumana, jossa oppijat yhdessä muokkaavat tietoa ja tukevat toistensa oppimista. Sosiokonstruktivistisen oppimiskäsityksen taustalla on elinikäisen oppimisen malli, jossa tietoa opitaan soveltamaan muuttuvissa tilanteissa. (Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä ja opetussuunnitelma 2021, 11, 15-16.) Aikaisemmin sopimushenkilöstön koulutuksessa käytettiin

mallia, jossa tieto annettiin tai näytettiin oppijalle ja harjoiteltiin toistojen kautta ainoaksi oikeaksi toimintatavaksi. Muuttuvassa maailmassa ja erilaisissa tilanteissa ulkoa opeteltu toimintatapa ei kuitenkaan ole enää ratkaisu pelastustoiminnan tehtävillä, vaan myös toimintatapojen tulee muuttua ja reagoida toimintaympäristön muutoksiin.

Kehittynyt ja kehittyvä minäkuva antaa ihmiselle mahdollisuuden itsetietoisuuteen ja ymmärryksen itsensä kehittämistä. Itsetietoisuuden johdosta ihminen pystyy ymmärtämään, ohjaamaan ja säätelemään omaa ajattelua ja toimintaansa. Samalla ihminen pystyy myös selittämään, ennustamaan ja ohjaamaan toisen toimintaa. Näillä on suuri merkitys niin oppimiseen kuin opettamiseenkin. Uuden oppimista voidaan pitää myös ongelmanratkaisuna, jossa oppija toteaa omat tietonsa riittämättömäksi ja pyrkii ongelmanratkaisun avulla kehittämään ja kokeilemaan ratkaisuja ongelmaan. Jonh Deweyn esittämässä konstruktivistisessä oppimisstrategiassa oppiminen perustuu monitasoiseen ajattelun reflektointiin. Ongelman syntyessä ihminen epäröi ja hämmentyy, joka käynnistää ihmisessä pyrkimyksen hälventää epäilyksiään ja siis ratkaista ongelman. Teoriassa ihmisen mieli ei toimi suoraviivaisesti, vaan vastauksen saaminen on vuorovaikutusta monitasoisen toiminnan, ajattelun ja oman ajattelun reflektoinnin välillä. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 41-42, 221-223.) Sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys on jatkojalostettu konstruktivistisesta oppimisstrategiasta, jossa oppimisprosessiin vaikuttaa myös oppimisessa mukana olevien persoonien välinen sosiaalinen kanssakäyminen.

Oppimisstrategioiden avulla oppijalla on mahdollisuus valikoida, yhdistää, jäsentää ja muokata tietoa. Tietoa voi olla juuri käsittelyssä olevaa tai oppijan muistissa olevaa ja strateginen osaaminen liittyy olennaisesti taitoon joustavasti yhdistää näiden tietovarantojen sisältöjä. Olennaisesti siihen liittyy myös taito arvioida, jäsentää ja tiivistää tietoa juuri olennainen osa oppimiskäyttöön. Oppimisstrategioita pidetään tilannesidonnaisina ja niihin vaikuttaakin opittavan aineiston luonne sekä oppimistilanne. (Lehtinen ym. 2007, 233-234.)

Oppimisen muutoksien kautta myös opettajan rooli muuttuu enemmän ohjaavaksi, joka tukee oppijaa oppimisen matkallaan. Oppiminen tulisi perustua kiinnostukseen ja mielekkyyteen, näin oppija voi itse ohjautuen oppia oppimaan. Opettajan rooli on ohjata tiedon äärelle ja mahdollistaa tiedon soveltaminen esimerkiksi simulaatioiden avulla. Oppimista tuetaan aktiivisesti itsearviointien ja analysointien avulla, jolloin oppija osallistuu ratkaisujen etsintään samalla itseään kehittäen. (Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä ja opetussuunnitelma 2021, 17.) Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksessa kouluttajien erilaisilla rooleilla ja koulutusstrategioilla on valtava merkitys koulutettavien kiinnostukseen ja oppimishalukkuuteen. Sosiokonstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaisessa oppimisprosessissa myös kouluttaja oppii uutta, koska oppiminen perustuu tiedon muokkaamiseen oppijoiden mukaisesti. Myös kouluttajan tarvitsee olla valmis uuden oppimiseen.

3 Nykytilan kartoitus

Yleisesti tutkimuksen tarkoitus on selittää ilmiöitä ja niiden toteutumista. Tutkimuksen kannalta merkittävintä on oikeanlaisen tutkimusongelman esittäminen. Tutkimusongelman selvittämiseksi valitaan sopiva kohderyhmä ja tutkimusmenetelmä. Soveltuvia menetelmiä voi olla useita ja sen valintaan voivat vaikuttaa monenlaiset asiat, kuten tutkimuksen tavoitteet, resurssit, rajoitteet tai tutkijan kokemukset. (Heikkilä 2005, 13-14.) Tutkija siis vaikuttaa valinnoillaan tutkimuksen lopputulokseen jo ennen varsinaisen tutkimuksen alkamista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 119).

Tutkimuksen tarkoitus määrittää paljolti sitä, millaista tutkimusmenetelmää tutkimuksessa olisi hyvä käyttää. Tutkimuksen tarkoitus voi olla kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. Kartoittava tutkimus nimensä mukaisesti etsii näkökulmia ja selvittää mitä tapahtuu. Selittävä tutkimus pyrkii selittämään syitä ja etsimään seurauksia, siinä voidaan käyttää monia eri tutkimusmenetelmiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 133-134.) Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen tarkoitus on olla sekä kartoittava että selittävä, koska tarkoituksena on etsiä selityksiä tapahtuneelle ja löytää vaihtoehtoja kehittämiseen. Kartoittavassa tutkimuksessa tavallisesti käytetään kvalitatiivisia eli laadullisia tutkimusmenetelmiä. Selittävän tutkimuksen kohdalla voidaan käyttää erilaisia tutkimusmenetelmiä, jolloin niiden valintaan vaikuttavat tutkittava kohde tai kohderyhmä sekä tutkija. (Hirsjärvi ym. 2007, 119, 134.)

Kvantitatiivisella eli määrällisellä tutkimuksella tutkitaan ja selitetään numeraalisesti esittävien syy-seuraussuhteita. Määrällisessä tutkimuksessa tutkimuksen otanta on yleensä suuri. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetään yleensä valmiita vastausvaihtoehtoja, joten siihen vastaaminen on nopeampaa ja helpompaa. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa ei yleensä etsitä eikä saada tarkkoja vastauksia, vaan sen tutkimustulokset ovat enemmän yleiskuvauksia tutkimuskohteesta. Tutkimustuloksissa voi myös olla tulkinnanvaraa, varsinkin jos tutkija ei ennestään tunne tutkimuskohdetta. Kvantitatiivisella tutkimuksella on mahdollista toteuttaa laajojen tutkimusmateriaalien tutkimuksia, koska tulokset esitetään numeraalisina tai prosentuaalisina (Heikkilä 2005, 16). Kvantitatiivisella tutkimuksella voidaan toteuttaa kokonaistutkimuksia tai otantatutkimuksia. Otannan kokoon vaikuttavat tutkittavan perusjoukon koko, tutkimukseen käytettävissä oleva aika ja budjetti. Kokonaistutkimuksessa tutkimukseen osallistuu koko perusjoukko, otantatutkimukseen valitaan perusjoukkoa edustava pienempi otos. Otannan valinnassa voidaan käyttää erilaisia sääntöjä, kuten systemaattista otantaa, joka kuvaa perusjoukkoa mahdollisimman tarkasti tai satunnaisotantaa, jossa otantaan valitaan perusjoukosta osuus sattumanvaraisesti ilman perusjoukon mahdollisia painotuksia. (Heikkilä 2005, 33, 36-37; Hirsjärvi ym. 2007, 174-175.)

Kvalitatiivisessa, eli laadullisessa tutkimuksessa pyritään selvittämään tarkemmin erilaista toimintaa ja se keskittyy pienempien kohderyhmien tai yksittäisten asioiden tutkimiseen ja

tulkintaan. Kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään vastaamaan kysymyksiin miksi ja miten, joten se sopiikin menetelmäksi toiminnan kehittämiseen suuntaavaan tutkimukseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto ja tulokset esitetään yleensä tekstimuodossa ja sen käsittely on hitaampaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisuuden tutkiminen ja sillä pyritään nimenomaan löytämään vastauksia, eikä vahvistamaan olettamuksia. (Heikkilä 2005, 16-17; Hirsjärvi ym. 2007, 157.)

Tutkimuksen aineistonkeruu riippuu tutkimusmenetelmästä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa, jossa aineistoa halutaan enemmän, käytetään aineistonkeruussa yleensä tilastoja tai kyselyjä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa otanta on yleensä suppeampi ja siihen aineistonkeruumenetelmäksi sopii hyvin teemahaastattelut tai osallistuva havainnointi, jossa tutkija osallistuu tutkittavan kohteen toimintaan ja kerää aineistoa samalla. (Hirsjärvi ym. 2007, 188-189; Heikkilä 2005, 16-17; Vilka 2021, luku 4.)

Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen kehittäminen lähtee nykytilanteen kartoittamisesta ja kehittämisenäkökuilun tunnistamisesta. Kehittämiskysymys on miten Pirkanmaan pelastuslaitos pystyisi kehittämään ja auttamaan sopimuspalokuntia kehittämään itse ylläpitokoulutusta palokunnissa. Nykytilanteessa pelastuslaitos ei järjestä sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksia, vaan valvoo niiden toteutumista ainoastaan tilastollisesti. Ylläpitokoulutuksesta vastaavat sopimuspalokunnat itsenäisesti ja omien toimintamalliensa mukaisesti. Tästä johtuen ylläpitokoulutuksen toteuttamisessa pelastuslaitoksen alueella voi olla yli 50 erilaista toimintamallia ja tutkimuksellisesti haasteena onkin tiedon pirstaleisuus. Tutkimuksen tekijällä oli aikaisempaa kokemusta ylläpitokoulutusten toteuttamisesta ja niihin osallistumisesta muutamissa alueen palokunnissa sekä yhteisharjoituksissa.

Kehittämistyössä toteutetussa nykytilankartoituksessa päätettiin käyttää sekä määrällistä että laadullista tutkimusmenetelmää, jotka täydentävät toisiaan. Määrällisesti tuloksia haluttiin saada koko Pirkanmaan alueen sopimuspalokuntalaisilta, jolloin otanta on todella suuri. Kehittämisen kannalta oli kuitenkin tärkeä saada myös laadullista tietoa, jotta toiminnan kehittäminen olisi mahdollista kohdistaa paremmin palvelemaan sopimuspalokuntien ja pelastuslaitoksen tarpeita. Nykytilankartoituksessa materiaalia kerättiin kyselyn ja havainnoinnin kautta.

3.1 Kyselyn toteutus

Kyselyn kysymykset muodostuivat kehittämisiongelman kautta ja niissä kysyttiin, kuinka ylläpitokoulutusta Pirkanmaan sopimuspalokunnissa toteutetaan ja kuinka palokuntalaiset ne kokivat. Kehittämisen näkökulmasta kysyttiin, olivatko palokunnat ja palokuntalaiset valmiita kehittymään ylläpitokoulutuksien toteuttamisessa sekä olisiko koulutuksien yhdenmukaistaminen ja yhteistoiminta Pirkanmaan alueen palokunnissa mahdollista.

Tutkittavana joukkona olivat Pirkanmaan alueen sopimuspalokuntien hälytysosastoissa toimiva henkilöstö ja Pirkanmaan pelastuslaitoksen sivutoimiset palomiehet. Tutkittava joukko oli siis kohtuullisen suuri, koska sopimuspalokuntia ja sivutoimisia palomiehiä toimii yhteensä 54 paloasemalla. Pirkanmaan alueella sopimuspalokuntien hälytysosastoissa toimii yli 800 henkilöä ja sivutoimisia palomiehiä Pirkanmaan pelastuslaitoksella on noin 140 (Haapala 2018; Pelastustoimi 2022). Sopimuspalokunnissa toimiva henkilöstö ei ole pelastuslaitoksen työntekijöitä, joten sopimuspalokuntalaisten tarkkaa määrää näissä ei tiedetä ja osassa sopimuspalokuntia henkilöstömääriin sekoittuvat myös muut kuin hälytysosastossa toimivat vapaaehtoiset.

Tutkimuksessa haluttiin saada tietoa mahdollisimman laajalta joukolta tutkittavia, joten kysely on toteutettu kokonaisotannalla. Ennakkoon tiedossa oli, että vastausmäärä saattaa jäädä pieneksi, mutta sen arvioitiin jäävän pieneksi myös, jos valittaisiin pienempi otanta tutkimukseen. Lisäksi vapaaehtoistoiminnassa toimii hyvin monenlaisia ihmisiä ja siitä syystä otanta-tutkimukseen pienemmän perusjoukkoa edustavan kohderyhmän valinta olisi ollut lähes mahdotonta. Kokonaisotannan valintaan vaikutti myös se, että kohderyhmältä oli mahdollista saada kyselyn kautta paremmin lisätietoa tulevaisuuden kehittämisenäkökuilusta. Suuren tutkimusryhmän kannalta parhaaksi aineistonkeruutavaksi katsottiin sopivan kysely, johon osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa jokaiselle sopimuspalokuntalaiselle. Kyselyllä on mahdollista esittää kysymykset samanlaisina kaikille osallistujille, jolloin varmistetaan, ettei kysyjä tai tutkija esitä olettamuksia tutkittavaan henkilöön kohden. Kyselyllä voidaan hankkia erityyppisiä vastauksia, eli kysymykset voidaan asettaa eri tavoilla. Avoimiin kysymyksiin vastaajat vastaavat omin sanoin, strukturoidussa kyselyssä tutkija esittää vakioituidet vastausvaihtoehdot, joista vastaaja valitsee. Asteikoilla esitettyt vastaukset toimivat väittämien vastauksena, jossa vastaaja valitsee oman näkemyksensä kyselyssä esitettyyn väitteeseen. Kyselyissä voidaan käyttää myös eri kysymysmuotojen yhdistelmiä. Avoimilla kysymyksillä on mahdollista saada vastaajasta enemmän tietoa kuin monivalintakysymyksillä, mutta vastauksien käsittely vaatii taas tutkijalta enemmän aikaa ja niiden tulkinta saattaa olla ongelmallista. Strukturoiduilla vastausvaihtoehdoilla saadaan vastauksia, joiden käsittely on yksinkertaista, yhtenäistä ja nopeaa, mutta annetut vastausvaihtoehdot eivät välttämättä täysin kohtaa tutkittavan ajatuksien kanssa. (Hirsjärvi ym. 2007, 193-196.) Sopimuspalokuntalaiset tekevät palokuntatyötänsä harrastuksena, joten heiltä tiedon hankkiminen avoimilla kysymyksillä arvioitiin vähentävän innokkuutta kyselyyn vastaamiseen. Kysely strukturoitu, jotta vastaaminen olisi helppoa ja nopeaa.

Nykytilankartoituksen lähtökohtana oli selvittää millainen on Pirkanmaan sopimuspalokuntien ja sivutoimisten palomiesten ylläpitokoulutuksen nykytilanne. Kyselyllä haluttiin vastauksia kuinka palokuntalaiset kokevat hyötyvänsä viikko- sekä joukkueharjoituksista. Lisäksi vastauksia, miten sopimuspalokuntalaiset kokevat erilaiset kehittämiseen tähtäävät vaihtoehdot ja mahdollisuudet ylläpitokoulutuksessa. Sekä kuinka pelastuslaitos voisi paremmin tukea sopi-

muspalokuntia koulutuksen järjestämisessä. Kyselyllä kerättiin aineistoa toimintakentältä toimivilta sopimuspalokuntalaisilta koulutuksen kehittämisen suunnittelua varten.

Kysely toteutettiin Pirkanmaan sopimuspalokunnille ja sivutoimisille palomiehille sähköisenä Microsoft Forms-kyselynä. Koska Pirkanmaan pelastuslaitoksella ei ole kattavaa sähköposti-osoitteistoa sopimuspalokuntalaisista lähetettiin linkki kyselyyn sopimuspalokuntien päälliköiden ja sivutoimisten palomiesten yhteyshenkilöiden kautta, jotka jakoivat sen hälytysosastoissa toimiville vapaaehtoisille ja sivutoimisille palomiehille. Sopimuspalokuntien päälliköille ja sivutoimisten palomiesten yhteyshenkilöille esitettiin muutamia palokunnan toimintaan, taustaan ja yhteistoimintaan liittyviä lisäkysymyksiä.

Kyselyyn vastaamisaikaa oli kolme viikkoa ja vastaamisesta muistutettiin noin viikkoa ennen määräaikaa. Tutkimuksen objektiivisuuden varmistamiseksi kyselyä ei toteutettu Eräjärven sivutoimisille palomiehille, koska opinnäytetyön tekijä toimii kyseisessä palokunnassa. Tutkimuksessa otettiin huomioon myös varsinaisen vastausajan jälkeen tulleet vastaukset.

Esitetyt kysymykset olivat kaikille palokuntalaisille samat, riippumatta palokunnasta, taustasta tai koulutustasosta. Kartoituskyselyssä pyrittiin selvittämään, onko Pirkanmaalla alueellisesti eroja siinä, kuinka sopimuspalokuntalaiset kokevat saamansa ylläpitokoulutuksen palokunnassaan. Myös aktiivisesti kouluttajana toimivien sopimuspalokuntalaisten erilaista kokemusta ylläpitokoulutuksesta haluttiin tarkastella.

Kyselyssä kysymykset (liite 1) esitettiin väittäminä ja vastaukset annettiin strukturoiduilla vastausvaihtoehdoilla, siten kuinka samaa mieltä vastaaja itse kokee olevansa kysymyksessä esitetyn väittämän kanssa. Vastausvaihtoehdot väittämiin olivat; täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, jokseenkin samaa mieltä ja täysin samaa mieltä. Taustakysymykset koskettivat vastaajan palokuntaa, palokunta taustaa, koulutustasoa ja aktiivisuutta palokunnassa. Kyselyn lopussa oli mahdollisuus esittää vapaata palautetta koulutuksen kehittämiseen liittyen sekä toiveita Pirkanmaan pelastuslaitoksen koulutustoimistolle.

Sopimuspalokuntien päälliköille ja sivutoimisten palomiesten yhteyshenkilöille esitettyjen palokunnan toimintaa, taustaa ja yhteistoimintaa koskevien lisäkysymysten (liite 2) tarkoituksena oli vastata palokunnan aktiivisuuteen ja mahdollisuuksiin ottaa alueellisesti vastuuta ylläpitokoulutuksen järjestämisestä. Kyselyn avulla pyrittiinkin löytämään nykyisin yhteistoimintaa tekevät palokunnat sekä kartoittamaan yhteistoimintaan alueellisesti ja toiminnallisesti keskenään sopivia palokuntia.

Kyselyn kysymyksiä testattiin osalla Eräjärven sivutoimisia palomiehiä, koska tutkimuksen ja opinnäytetyön tekijä toimii kyseisessä palokunnassa. Testaamisen yhteydessä vastaajilta kysyttiin sanallinen palaute kyselystä ja sen mukaan siihen tehtiin pieniä korjauksia. Korjaukset

eivät koskeneet varsinaisesti kysymysten asiasisältöä, vaan liittyivät enemmänkin kysymysten ymmärtämiseen ja tulkittavuuteen.

Nykytilankartoituksen kysely toteutettiin anonyymisti, jolloin kenenkään vastaajan henkilötietoja ei kysytty, eikä tutkimustuloksista ole mahdollista selvittää yksilöiden vastauksia. Tutkimuksen taustakysymyksiä käytettiin ainoastaan vastausten jaotteluun. Kyselyn vastaukset analysoitiin tilastollista menetelmää käyttäen ja sen tuloksia arvioitiin vasta kyselyn vastaajan päätyttyä. Analysoinnissa tarkasteltiin vastauksia erilaisilla riippuvuusnäkökulmilla, kuten liittyen vastaajan kouluttajakokemukseen. Koska Pirkanmaan alueella sopimuspalokuntia on todella paljon, pyrittiin osaa vastauksia analysoimaan myös alueellisesti, jolloin tuloksista olisi mahdollista esittää kehittämistarpeita myös alueellisesti. Vastausten analysoinnin aluejako toteutettiin Pirkanmaan pelastuslaitoksen vanhan operatiivisen aluejaon mukaisesti läntiseen, itäiseen ja pohjoiseen pelastusalueeseen (kuvio 3). Palokunnat ovat keskenään hyvin erilaisia, joten yksittäisten paloasemien keskinäinen vertailu ei ollut aiheellista. Palokuntaa ja palokuntalaisia koskevat kyselyt toteutettiin sähköisesti Microsoft Forms -kyselyalustalla, josta tulokset siirrettiin Exceliin analysointia varten.

Kuvio 3: Kyselytutkimuksen analysoinnissa käytetty Pirkanmaan vanha pelastusaluejako

3.2 Havainnoinnin toteutus

Pelkällä kyselyllä on vaikea saada tarkempaa tietoa sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen nykytilasta palokunnissa, joten sen rinnalle valittiin toiseksi aineistonkeruutavaksi havainnointi. Yhden tutkijan toteuttamana havainnointia ei ollut mahdollista toteuttaa kaikissa palokunnissa, joten havainnointi toteutettiin kvalitatiivisella tutkimusotteella ja otantatutkimuksena, jossa havainnointikohteet valittiin mahdollisimman tarkasti kuvaamaan tutkimuksen perusjoukkoa. Valinnassa huomioitiin palokuntien koko sekä maantieteellinen sijainti.

Kvalitatiivisella tutkimusotteella toteutettu havainnointi suoritetaan usein osallistuvana, jossa tutkija osallistuu tutkittavien toimintaan heidän toimintaympäristössään. Osallistuvaa havainnointia kutsutaan myös kenttätutkimukseksi ja siinä tutkijan osallistumisen taso voi vaihdella. Tutkija voi kuulua ryhmään jäsenenä, jolloin osallistuminen on täydellistä tai tutkija voi seurata ryhmän toimintaa ulkopuolisena. Havainnointia voidaan toteuttaa myös osittain osallistuvana tai yhdistämällä sekä osallistuvaa että systemaattista havainnointia. (Hirsjärvi ym. 2007, 209-212.) Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen kehittämisen nykytilankartoituksessa havainnointia toteutettiin osallistuvana havainnointina, jossa tutkija pääasiassa osallistui ryhmän toimintaan, mutta joissakin harjoitteissa seurasi myös ryhmän toimintaa ulkopuolisena.

Havainnoinnin avulla on mahdollista saada tutkimusmateriaaliksi aineistoa siitä, kuinka ihmiset todella käyttäytyvät ja mitä he tekevät. Kyselyihin verrattuna aineisto on paremmin todellisuuteen pohjautuvaa, koska kyselyissä vastaajat voivat vastata epätodenmukaisesti. Toisaalta havainnoinnin ongelmana voidaan pitää ihmisten käyttäytymisen muuttumista, kun paikalla on tarkkailija. Toisena merkittävänä ongelmana havainnoinnissa voidaan pitää eettisyyttä, eli mitä ja miten tutkittaville kerrotaan tutkimuksesta ja sen tarkoitusperistä. Tutkimuksen kannalta havainnot olisivat todenmukaisempia, jos tutkittavilla ei olisi tietoa havainnoijan paikalla olosta, mutta tutkimuksen eettisyyden kannalta olisi tärkeää kertoa tutkittaville ennakkoon tutkimuksesta. (Hirsjärvi ym. 2007, 207-208, 211-212.)

Havainnointi on aineistonkeruumenetelmänä työläs ja aikaa vievä, mutta siten kerättävä aineisto voi olla todella merkityksellistä ja mielenkiintoista tutkimuksen kannalta. Havainnointiin käytettävää aikaa voidaan pienentää toteuttamalla havainnointia ennakkoon tehtyjen suunnitelmien ja havainnointilomakkeiden avulla. Havainnoissa tärkeää ovat nimenomaan havainnot, eivätkä tutkijan omat tulkinnat saa vääristää havaintoja. (Hirsjärvi ym. 2007, 208-209, 212.) Havainnointia on mahdollista käyttää myös tutkimuksen osana, jossa havainnoilla voidaan tarkentaa muuta tutkimuksessa saatua aineistoa sekä auttaa tulkitsemaan epäselviä tutkimustuloksia. Havainnointimenetelmä valittiin mukaan tutkimukseen täydentämään kyselyllä saatavia vastauksia sekä auttamaan tutkijaa ymmärtämään saatujen vastausten tarkoituksia. Lisäksi havainnoinnin kautta haluttiin vertailla eroja vakinaisen palokunnan ja sopimuspalokunnan ylläpitoharjoituksissa.

Havainnoinnilla on pyritty selvittämään, kuinka ylläpitokoulutuksia järjestetään sopimuspalokunnissa. Havainnoinnin tarkoitus oli löytää erilaisuuksia ja yhtymäkohtia erilaisten sopimuspalokuntien, sivutoimisten palomiesten harjoittelussa ja nostaa näitä esille. Tutkimuksen toteutuksen yhteydessä kuitenkin todettiin, että havainnoinnilla saatiin huomattavasti alkuperäistä tarkoitustaan enemmän tietoa sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen nykytilanteesta.

Palokuntien erilaisuudesta ja niissä aikaisemmin tehtyjen harjoitusten aikataulusuunnitelmien johdosta, ei havainnoinnissa voitu keskittyä tietyn tai tiettyjen harjoitusaiheiden tarkkailuun. Yhdenmukaisen ja vertailevan tutkimusmateriaalien keräämiseksi havainnointia toteutettiin ennakkoon päätettyjen teemojen kautta, joiden peruskysymykset oli laadittu ennakkoon. Teemojen kautta havainnointia ja tuloksien vertailua oli mahdollista toteuttaa sopimuspalokuntien sekä sivutoimisten ja vakinaisten palomiesten koulutuksissa. Teemat olivat; harjoituksen suunnittelu, toteutus ja päättäminen, sekä harjoitusolosuhteet. Teemojen sisällä oli lisäksi useita näkökulmia, joita havainnoija hyödynsi havainnointia toteuttaessaan. Osaan havainnoinnin teemoista haettiin lisävastauksia keskustelemalla harjoituksen vetäjän ja osan palokuntalaisten kanssa harjoituksen jälkeen.

Harjoituksen suunnittelussa tarkasteltiin palokunnan harjoitusohjelman toteutumista sekä sitä, oliko havainnointikerran harjoitukseen laadittu varsinaista harjoitussuunnitelmaa. Lisäksi arvioitiin suunnitelman noudattamista ja soveltamista harjoitustilanteessa. Harjoituksen toteutuksessa tarkkailtiin kouluttajan toimintaa eri näkökulmista, kuten koulutettavien motiivointi, aktivointi ja muu osallistaminen sekä kuinka kouluttaja perusteli harjoituksen tarpeellisuuden. Lisäksi tarkasteltiin koulutuksen toteutusta sosiokonstruktiivisen oppimiskäsityksen ja kouluttajan kokemuksen kautta.

Harjoituksen päättämisellä voi olla merkittävä vaikutus harjoituksen onnistumiseen ja siihen millaisen kokemuksen koulutettavat saavat harjoituksesta. Harjoituksen lopuksi kouluttajan tulisikin varmistua siitä, että koulutettavat ovat ymmärtäneet harjoituksen ja osaavat jatkossa soveltaa toimintaansa sen mukaisesti. Toisaalta harjoituksessa havaitut haasteet, korjattavat asiat ja tilanteet tulisi kouluttajan purkaa myös itselleen ja tehdä tarvittavia muutoksia tulevia harjoitustilanteita varten. Harjoituksen päättämistä tarkasteltiin useamman ala-teeman kautta, kuten harjoituksen purkaminen osallistujien kanssa, molemminpuolisen palautteen antaminen, vastaanottaminen ja pyytäminen, sekä tulevaisuuteen kohdistuvat näkökohdat, kuten kalustojen huoltaminen ja tarvittavien muutosten kirjaaminen harjoitussuunnitelmiin.

Harjoitusolosuhteiden havainnoinnissa ja arvioinnissa tarkasteltiin palokuntien toimintaa toteuttaa harjoituksiaan omista lähtökohdistaan. Palokunnat ovat keskenään hyvinkin erilaisia, erikokoisia, sijaitsevat toisistaan poikkeavissa toimintaympäristöissä ja niiden tyypillisissä

hälytystehtävissä on suuria eroavaisuuksia. Harjoitusolosuhteiden vertaileminen palokuntien välillä ei siis ole kannattavaa, vaan havainnointi ja vertailu koskivatkin enemmän paikallisten olosuhteiden luomien mahdollisuuksien hyödyntämistä ja soveltamista palokunnissa.

Pelastusopiston uudistamassa Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmässä ja opetussuunnitelmassa (2021, 16) on Pelastusopiston ja sopimushenkilöstön koulutuksen toimintastrategiaksi kirjattu sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys. Havainnoinnin kautta haluttiin tarkastella sopimuspalokuntien mahdollisuuksia, ymmärrystä ja taitoa omaksua tämä oppimiskäsitys. Yhtenä tutkittavana ja kehitettävänä kohtana ylläpitokoulutuksen kannalta pidettiin tarvetta selvittää, tarvitseeko sopimuspalokunnille järjestää kouluttajakoulutusta, jotta ylläpitokoulutus tulevaisuudessa vastaisi muuttuvan toimintakentän vaatimuksia, sekä valittua sosiokonstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaista toimintastrategiaa.

Ylläpitokoulutuksen yhtenä kehittämiskohtana voidaan nähdä myös tarve saada yhtenäistettyä vakinaisten palomiesten ja sopimuspalokuntien koulutusta siten, että niiden kautta yhteistyö hälytyksissä olisi mahdollisimman saumatonta. Koska opinnäytetyön tekijä toimii sivutoimise-
na palomiehenä, oli osana nykytilankartoitusta tärkeää tutustua ja havainnoida myös vakituisten palomiesten ylläpitokoulutusta. Havainnoinnin kautta oli tarkoitus etsiä yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia sopimuspalokuntien ja vakinaisten palomiesten koulutuksissa, sekä osaltaan pystyä selittämään mistä ne voisivat johtua.

Ennen sopimuspalokuntien havainnointien alkamista toteutettiin havainnointi vakinaisten palomiesten koulutuspäivissä. Vakinaisten palomiesten koulutuksen havainnointit toteutettiin Kangasalan koulutuspalloasemalla kahdessa koulutuspäivässä syyskuussa 2021. Koulutuspäivien aiheina olivat tieliikennepelastaminen ja rakennuspallo. Vakinaisten palokuntien koulutukset järjesti pelastuslaitoksen koulutustoimisto ja ne olivat eri asemilla toimivien palomiesten ja ylipalomiesten yhteisharjoitukset, joissa toteutettiin rastikoulutuksia ja joukkueharjoitus.

Vakinaisten palomiesten koulutuspäivien havainnoinnin jälkeen havainnointia toteutettiin eri puolilla Pirkanmaata sopimuspalokuntien ja sivutoimisten palomiesten ylläpitoharjoituksissa. Osallistumisesta harjoituksiin ja havainnoinnista niissä sovittiin havainnoitavan sopimuspalokunnan päällikön kanssa. Tavoitteena oli valita havainnointiin 4-5 palokuntaa eri puolilta Pirkanmaata, jotka ovat keskenään erilaisia ja erikokoisia. Lopulta havainnointia suoritettiin sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksissa kuudessa palokunnassa, jotta otanta saatiin kuvaamaan mahdollisimman hyvin Pirkanmaan alueen sopimuspalokuntien perusjoukkoa (taulukko 1).

Palokunta	Palokunnan suuruus	Osallistujia harjoituksessa	Harjoituksen aihe
Nurmen VPK	Pieni	7 henkilöä	Moottoriruiskut
Kuhmalahden VPK	Keskisuuri	8 henkeä	Tilanneharjoitus: Palava ajoneuvo
Oriveden sivutoimiset palomiehet	Keskisuuri	3 henkeä + 3 vakinaista	Ajoharjoittelu ja peruuttaminen peräkäräryjen kanssa
Ruoveden VPK	Keskisuuri	10 henkeä	Kattotyöskentely (simulaattoriharjoitus)
Aitoon VPK	Suuri	9 henkeä	Narut, solmut ja nostot
Hämeenkyrön KK VPK ja Kyröskosken VPK	Suuri	19 henkeä	Tieliikennepelastaminen

Taulukko 1: Havainnointitutkimuksen otannan sopimuspalokunnat

Havainnoinnista ylläpitokoulutuksissa kerrottiin harjoituksen kouluttajille ja osallistujille. Harjoituksen jälkeen tutkija ja kouluttaja sekä joissakin palokunnissa muutama osallistuja keskusteli palokunnan toimintamalleista ylläpitokoulutuksissa, niin yleisesti kuin koskien havainnoitua harjoitusta. Keskustelun yhteydessä tutkija pyrki selvittämään niitä asioita harjoituksen suunnittelusta, valmistelusta, kulusta ja päättämisestä, joita pelkällä havainnoinnilla ei ollut mahdollista saada selville.

3.3 Luotettavuus, pätevyys ja objektiivisuus

Tutkimuksen onnistuneisuutta voidaan tarkastella monin eri tavoin ja yleensä siihen vaikuttaa tutkimuksen tavoitteet ja niiden täytyminen. Tavoitteisiin ei kuitenkaan tule päätyä epätoimukaisella tai jopa valheellisella tutkimuksella. Tutkimuksen todenmukaisuutta arvioidaan sen luotettavuudella, pätevyydellä ja objektiivisuudella. Laadukas tutkimus täyttää yleisesti hyväksytyt luotettavuutta, pätevyyttä ja objektiivisuutta mittaavat tarkastelut. (Heikkilä 2005, 29; Vilka 2021, luku 7.)

Luotettavuudella, eli reliabiliteetilla tarkastellaan tutkimuksen tarkkuutta, eli ettei tutkimuksen tulokset perustu sattumanvaraisuuteen ja että tutkimus on toistettavissa. Luotettavuutta voidaan arvioida eri tavoilla. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa yksi luotettavuuden kannalta tarkasteltava asia on tutkimuksen otannan koko ja edustavuus tutkittavaan joukkoon nähden. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan osoittaa tutkimuksen tarkoilla määrittämisillä tutkimuksen toteutuksesta ja olosuhteista, joiden kautta voidaan varmistua tut-

kimuksen toistettavuudesta. (Heikkilä 2005, 30; Hirsjärvi ym. 2007, 226-227; Vilka 2021, luku 7.)

Pätevyys, eli validius, mittaa ja arvioi tutkimusmenetelmän sopivuutta ja toimivuutta kyseiseen tutkimukseen. Pätevyyden kannalta on merkitystä sillä, että tutkija ja tutkittavat ymmärtävät tutkittavat asiat ja kysymykset samalla tavalla ja että tutkija pitäytyy tutkimussuunnitelmansa mukaisessa tarkastelunäkökulmassa tuloksia analysoitaessa. Tutkimuksen pätevyys tulee varmistaa ennen tutkimuksen aineistonkeruuta, jolloin voidaan kokeellisesti tarkastella että tutkija ja tutkittavat tulkitsevat tutkimuskysymyksiä samalla tavalla. Tutkimuksen pätevyyteen voidaan vaikuttaa myös toteuttamalla tutkimuksessa eri tutkimusmenetelmiä. (Heikkilä 2005, 29-30; Hirsjärvi ym. 2007, 226-228; Vilka 2021, luku 7.)

Tutkimuksen objektiivisuudella tarkastellaan, etteivät tutkijan omat näkemykset, mielipiteet ja aikaisemmat kokemukset vaikuta tutkimustuloksiin. Tutkimuksen tulokset tulisi olla samantaisia riippumatta tutkijasta. Objektiivisuuteen vaikuttavat tutkijan oma kokemus ja osallisuus tutkittavaan asiaan tai henkilöihin, nämä tulee kuitenkin osata pitää erillään tutkimustuloksista. (Heikkilä 2005, 30-31.)

4 Tulokset

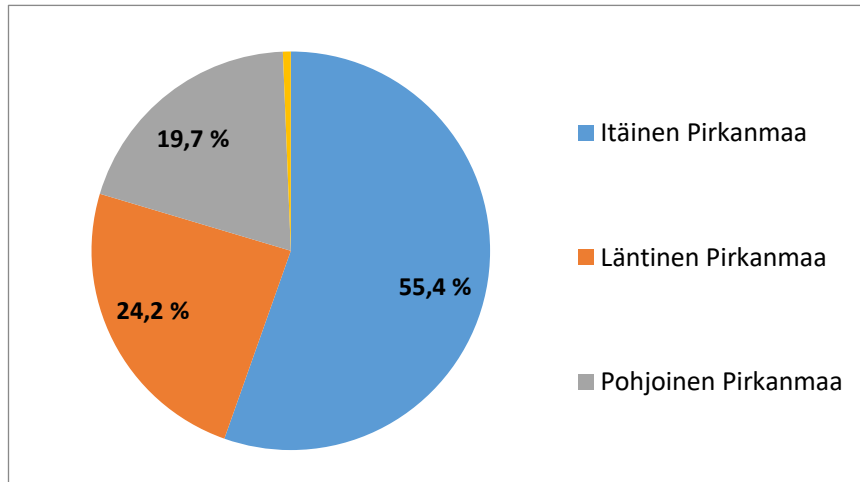
Nykytilankartoitus on ensimmäinen osa toiminnan kehittämistä. Sen tarkoitus oli selvittää sopimuspalokuntien ja sivutoimisten palomiesten ylläpitokoulutuksen nykytilaa sekä nostaa esille kehittämiskohteita ja mahdollisuuksia sopimuspalokunnissa, joihin pelastuslaitoksen tulisi etsiä ratkaisuja. Kartoituksessa haettiin vastauksia sopimuspalokuntalaisille toteutetun kyselyn sekä tutkijan toteuttamien havainnointien kautta. Kyselyn aineiston keruu-aika oli 10.9. - 4.10.2021, jolloin tutkittaville toteutettiin sähköinen kysely. Saman ajan puitteissa tutkija toteutti havainnointia vakinaisten ja sivutoimisten palomiesten sekä sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksissa.

Tutkimuksen tulokset on jaettu kahteen osaan, kyselyn tuloksiin ja havainnoinnin tuloksiin, koska tutkimuksen osat on toteutettu eri tutkimusmenetelmillä. Kyselyssä vastauksia haettiin määrällisellä tutkimusotteella ja tulokset esitetään prosentuaalisina. Havainnoinnissa tutkimusmenetelmä oli laadullinen ja sen tulokset esitellään tekstimuotoisesti.

4.1 Kyselyn tulokset

Sopimuspalokuntalaiskyselyyn vastasi ajallaan 154 palokuntalaista ja myöhemmin vielä 3 palokuntalaista lisää, eli yhteensä 157 sopimuspalokuntalaista ja sivutoimista palomiestä. Kokonaistutkimuksena toteutetun kyselyn vastausprosentti oli noin 17 %, joka perustuu arvioituun 940 pirkanmaalaiseen sopimuspalokuntalaiseen ja sivutoimiseen palomieheen. Vastaajia oli

yhteensä 33 eri palokunnasta ja palokuntien sisällä vastausmäärät vaihtelivat 1-15 hengen välillä. Alueellisesti vastaukset jakautuivat siten, että itäisen alueen palokunnista vastaajista oli 55,4 %, läntisen alueen palokunnista vastaajista oli 24,2 % ja pohjoisen alueen palokunnista 19,7 %, lisäksi yksi vastaaja jätti vastaamatta palokuntaa koskevaan kysymykseen (kuvio 4).

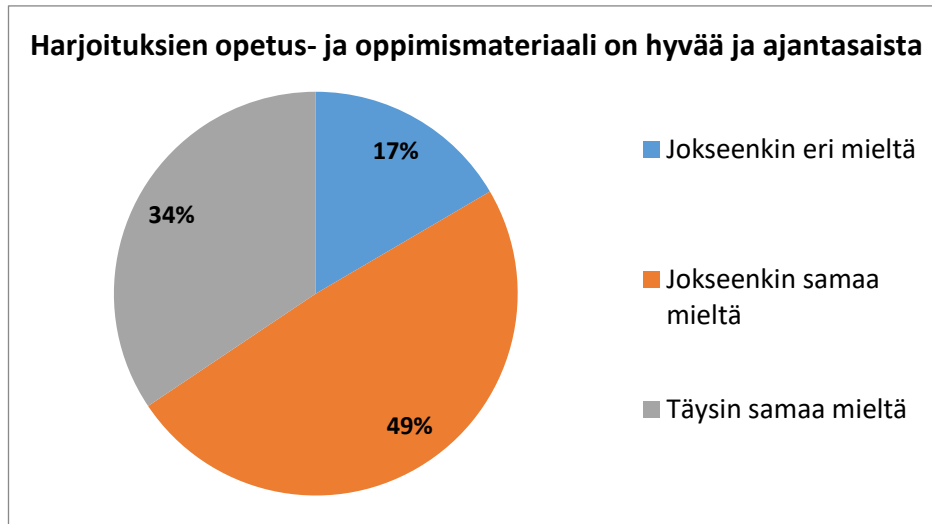

Kuvio 4: Vastaajien alueellinen jakaantuminen Pirkanmaalla

Vastaajista merkittävin osa oli 36-50-vuotiaita, joita oli 44,6 % vastaajista. Seuraavaksi eniten oli 26-35-vuotiaita, joita oli 24,8 %. Vastaajista yli 51-vuotiaita oli 19,1 % ja 18-25-vuotiaita oli 11,5 %. Suurimmalla osalla vastaajista, eli 60 %:lla oli kokemusta palokunnan hälytysosastossa yli 8 vuotta, 0-2 vuoden kokemuksella vastanneita oli vain 6 %. Puolet vastaajista ilmoitti osallistuvansa palokuntansa harjoituksiin yli 25 kertaa edellisen vuoden aikana, 28 % ilmoitti osallistuneensa 15-20 kertaa, 17 % osallistuneensa 21-25 kertaa ja alle 15 kertaa harjoituksiin osallistuneita oli vajaa 6 % vastaajista. Ryhmän- tai yksikönjohtajakurssin suorittaneita vastaajista oli 32 %, sammutusmiehiä tai vanhempia sammutusmiehiä oli 47 % ja nuorempia sammutusmiehiä oli 18 %. 3 % vastaajista ei ollut suorittaneet sammutustyönkurssia tai pelastustoiminnan peruskurssia ollenkaan. Kouluttajina palokuntiansa ylläpitokoulutuksissa oli vastaajista toiminut aktiivisesti 28 % ja joskus kouluttajana oli toiminut 29 % vastaajista.

Pirkanmaan sopimuspalokunnissa noudatetaan laadittuja harjoitusohjelmia todella hyvin ja palokunnissa ollaan pääosin tyytyväisiä harjoituksiin. Vastaajista 90 % oli täysin samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että ylläpitoharjoitukset ovat monipuolisia ja lisäävät osaamista. Samoin tyytyväisiä ollaan kouluttajiin, koska lähes 93 % vastaajista oli täysin samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että harjoitukset ovat ennalta suunniteltuja. Lisäksi kouluttajien perehtyneisyyttä koulutuksien aiheeseen tukivat yli 96 % vastaajan vastaukset. Jokseenkin tai täysin eri mieltä vastaajia on yksittäisiä eri palokunnista Pirkanmaan eri puolilla, joten niiden kautta ei voida tulkita selkeää ongelmakohtaa ylläpitoharjoitusten suunnittelussa tiettylle alueelle tai tiettyyn sopimuspalokuntaan.

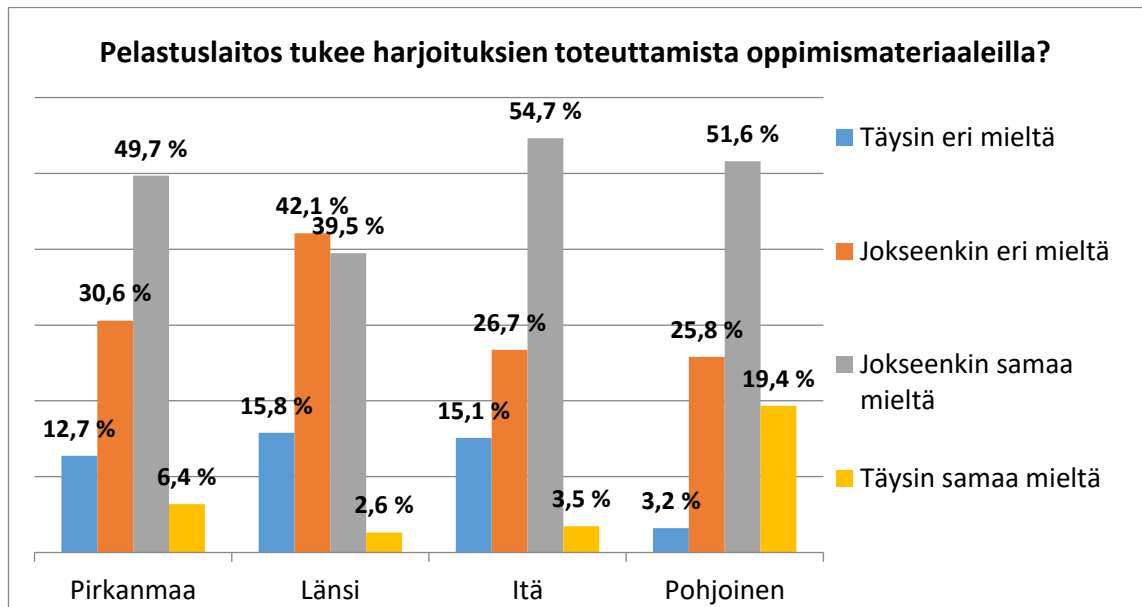
Ylläpitoharjoitusten opetus- ja oppimateriaalissa koetaan kehittämistarpeita. Materiaalin hyvyydestä ja ajantasaisuudesta täysin samaa mieltä on vain 34 % vastaajista, jokseenkin eri mieltä on 17 % ja jokseenkin samaa mieltä on 49 % vastaajista (kuvio 5).

Kuvio 5: Harjoituksissa käytettävän opetusmateriaalin hyvyys ja ajantasaisuus

Pelastuslaitoksen tukea oppimateriaaleihin pidetään selkeästi kehittämiskohteena, koska vastaajista vain noin 6 % oli täysin tyytyväisiä pelastuslaitokselta saataviin oppimateriaaleihin. Alueellisesti tyytyväisimpiä oltiin pohjoisella pelastusalueella ja kriittisimmin pelastuslaitoksen oppimateriaalitukeen suhtauduttiin läntisellä pelastusalueella (kuvio 6). Eryyisen merkittävänä ongelmana pelastuslaitoksen opetusmateriaalituen kokivat kouluttajana toimivat sopimuspalokuntalaiset, joista 18 %, eli lähes joka viides, oli täysin eri mieltä siitä, että pelastuslaitos tukee harjoitusten toteuttamista oppimateriaaleilla. Lisäksi jokseenkin eri mieltä kouluttajista oli yli 38 % vastanneista. Sopimuspalokuntien kouluttajat ovat kuitenkin hyvin onnistuneet toteuttamaan, hankkimaan ja soveltamaan oppimateriaalia harjoitukseen, koska yli 73 % niistä sopimuspalokuntalaisista, jotka eivät ole toimineet aktiivisesti kouluttajina, olivat täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että pelastuslaitos tukee sopimuspalokuntien harjoituksia oppimateriaaleilla.

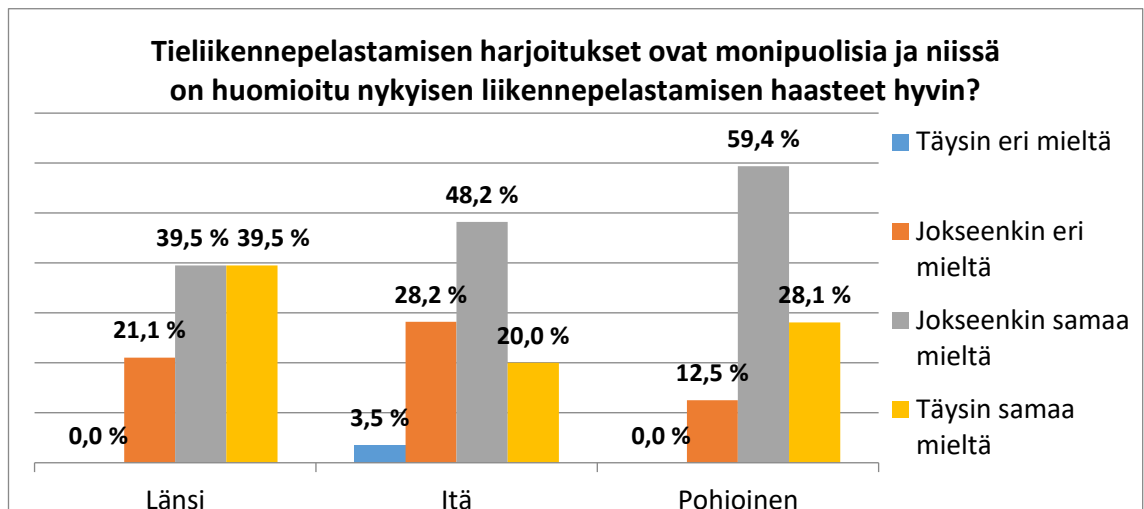
Kuvio 6: Pelastuslaitoksen tuki harjoituksiin oppimismateriaaleilla mitattuna

Sopimuspalokuntien nykyisten harjoitusten rakenteeseen vastaajat olivat pääosin tyytyväisiä. Vastaajista 31 % olivat täysin samaa mieltä, että teorian määrä harjoituksissa on nykyisellään sopiva ja jokseenkin samaa mieltä vastaajista oli 54 %. Lähes 90 % vastaajista oli myös sitä mieltä, että harjoitukset aktivoivat osallistujia, kukaan vastaajista ei ollut täysin eri mieltä ja vain 10 % vastaajista oli jokseenkin eri mieltä.

Ylläpitoharjoitusten tarkoituksena on ylläpitää ja täydentää pelastustoiminnan kursseilla opittuja taitoja. Tässä sopimuspalokunnat ovat selvästi onnistuneet, koska vastaajista 41 % oli täysin samaa mieltä ja 51 % jokseenkin samaa mieltä siitä, että harjoitukset täydentävät kursseilla opittuja taitoja. Eli vain 8 % vastaajista oli jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä kurssitaitojen täydentymisestä harjoituksissa.

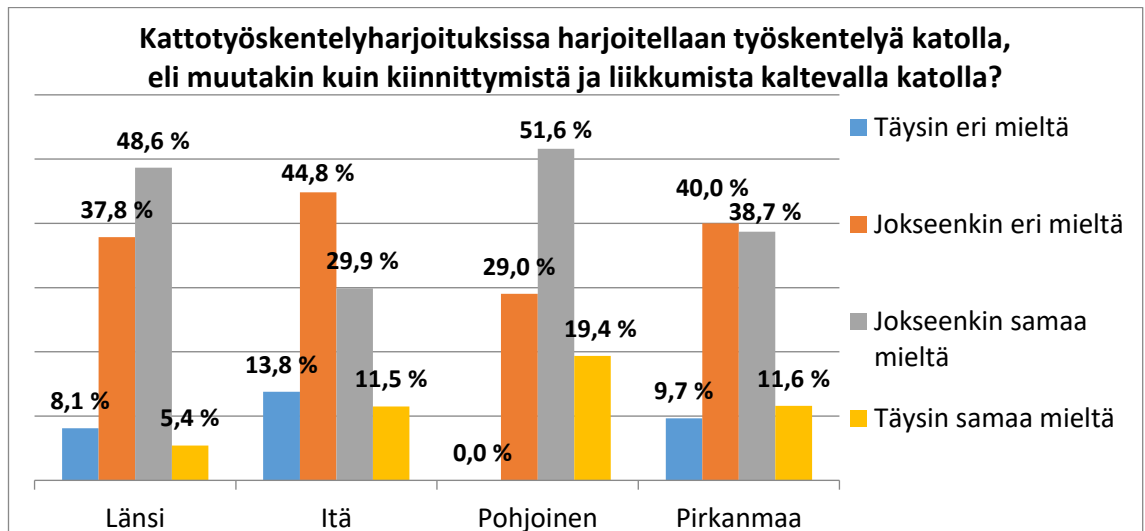
Harjoitusten sisällöistä kysyttiin useammalla erilaisella kysymyksellä eri harjoitusaiheiden kautta, kysymykset koskivat sammutustoiminnan perusosaamisen, pintapelastamisen, tieliikennepelastamisen, korkealla työskentelyn ja savusukelluksen harjoitteluita ja harjoitusmääriä ylläpitoharjoituksissa. Kokonaisuutena harjoitusten sisältöihin ja eri aiheiden harjoitusmääriin tyytyväisiä oli noin 71 % vastaajista, mutta harjoitusaiheiden välillä oli merkittäviä vaihteluita. Tyytyväisempiä oltiin sammutustoiminnan perusosaamisen harjoitusmääriin, johon tyytyväisiä oli 88 % vastaajista ja pintapelastamisen harjoitusolosuhteiden hyödyntämiseen, johon tyytyväisiä oli 82 % vastaajista. Henkilökohtaisten taitojen harjoittelun määrää piti riittävänä 79 % vastaajista ja tieliikennepelastamisen harjoitusten monipuolisuuteen ja nykyaikaisiin liikennepelastamisen haasteiden huomioimiseen harjoituksissa tyytyväisiä oli noin 75 % vastaajista. Alueellisesti vastauksia tarkasteltaessa sammutustoiminnan perusosaamisen ja henkilökohtaisten taitojen harjoittelun harjoitusmäärissä, sekä pintapelastamisen

harjoitusolosuhteiden monipuolisuuden hyödyntämisessä tulokset ovat samankaltaisia, mutta pohjoisella pelastusalueella ollaan aavistuksen tyytyväisempiä verrattuna läntiseen ja itäiseen pelastusalueeseen. Tieliikennepelastamisen monipuolisuudessa ja nykyisten liikennepelastamisen haasteiden huomioimisessa eroavaisuutta pelastusalueiden välillä on selkeästi havaittavissa (kuvio 7). Tyytymättömiä tieliikennepelastamisen harjoitteluun ollaan selvästi enemmän itäisellä pelastusalueella, koska siellä tyytymättömiä oli yli 30 % vastaajista, kun taas pohjoisella pelastusalueella tyytymättömiä on vain reilu 12 % vastaajista. Täysin samaa mieltä tieliikennepelastamisen harjoittelun monipuolisuudesta vastaajissa on eniten läntiseltä pelastusalueella lähes 40 %, joka oli lähes puolet enemmän kuin itäisellä pelastusalueella.

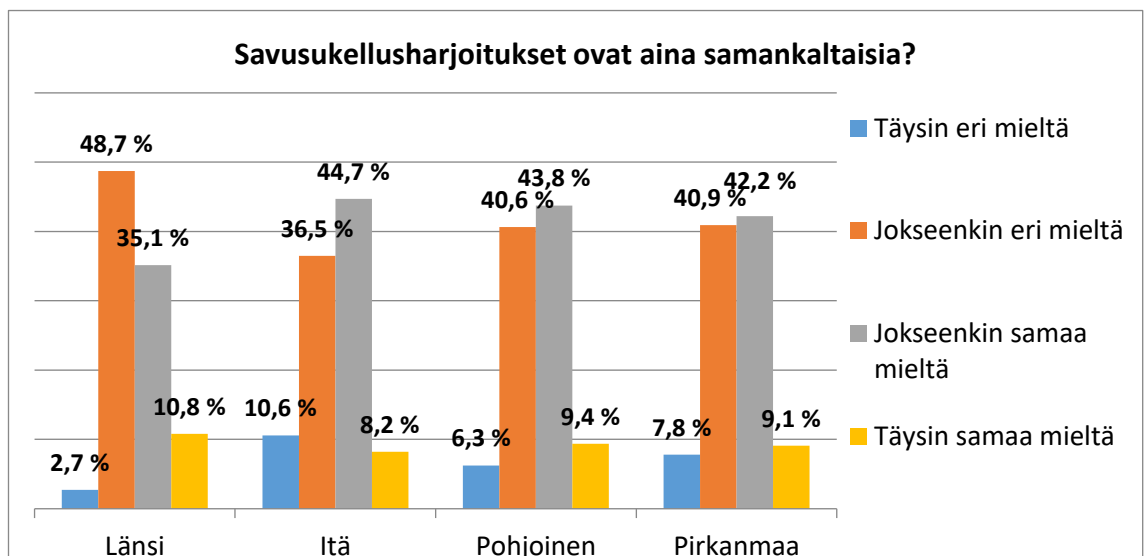
Kuvio 7: Tieliikennepelastamisen harjoittelun monipuolisuus eri puolella Pirkanmaata

Savusukellus ja korkealla työskentelyn harjoitusten monipuolisuudessa vastaukset menivät tyytyväisten ja tyytymättömien kanssa lähes tasan. Korkealla työskentelyn kohdalla kysyttiin kattotyöskentelyn harjoittelun monipuolisuudesta, eli harjoitellaanko aiheen harjoituksissa itse työskentelyä katolla vai ainoastaan kiinnittymistä ja liikkumista. Kokonaisuutena Pirkanmaalla täysin ja jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa kattotyöskentelyharjoittelun monipuolisuudesta oli vähän reilu 50 % vastaajista, mutta alueellisesti eroja oli huomattavasti. Pohjoisella pelastusalueella täysin ja jokseenkin samaa mieltä oli yli 70 % vastaajista, kun taas itäisellä pelastusalueella vain hieman yli 41 % vastaajista (kuvio 8).

Kuvio 8: Kattotyöskentelyharjoittelun monipuolisuus Pirkanmaalla

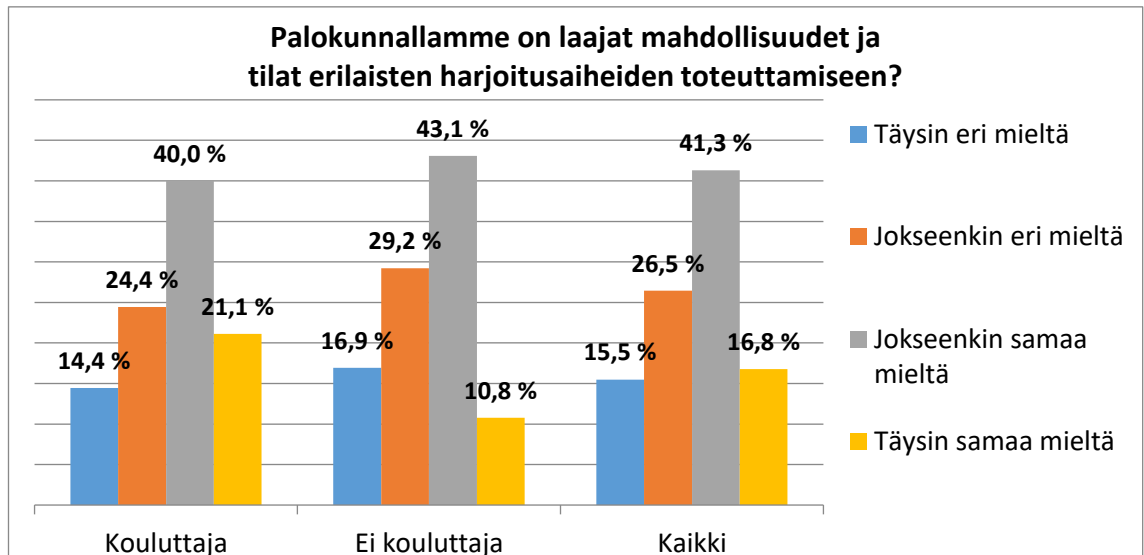
Savusukellusharjoittelun kohdalla kysymys oli harjoitusten yksipuolisuudesta. Kysymys oli, ovatko savusukellusharjoitukset aina samankaltaisia? Puolesta ja vastaan vastaukset jakaantuivat lähestulkoon tasan, eikä myöskään alueellisesti ollut havaittavissa suuria eroavaisuuksia (kuvio 9).

Kuvio 9: Savusukellusharjoittelun yksipuolisuus Pirkanmaalla

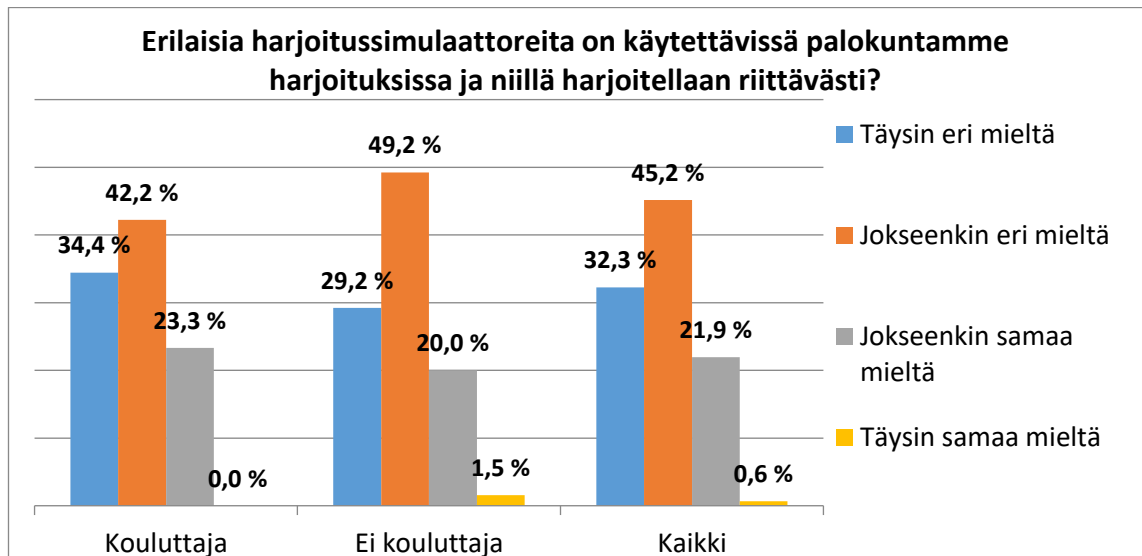
Sopimuspalokuntien harjoitusolosuhteita selvitettiin kysymällä palokunnan mahdollisuuksia ja tiloja erilaisten harjoitusaiheiden toteuttamiseen sekä harjoitussimulaattoreiden käytöstä harjoittelussa. Harjoittelutilojen ja mahdollisuuksien kohdalla vastaukset vaihtelivat, suurimmaksi osaksi vastaajat olivat jokseenkin samaa mieltä ja yhteensä 58 % vastaajista oli positiivisesti sen kannalla, että tiloja ja mahdollisuuksia palokunnalla olisi. Ylläpitokoulutuksissa aktiivisesti kouluttajana toimivat olivat hieman muita enemmän samaa mieltä siitä, että tilo-

ja ja mahdollisuuksia palokunnilla olisi (kuvio 10). Todentuntuisten kylmien savusukellusharjoitusten järjestämiseen soveltuvia tiloja palokunnilla on käytettävissä reilun 56 % vastaajan mielestä. Aktiivisesti kouluttajana toimivista 62 % oli sitä mieltä, että kylmien savusukellusten järjestämiseen sopivia tiloja palokunnalla on käytettävissä, eli tässäkin kysymyksessä ei aktiivisesti kouluttajana toimivat palokuntalaiset, ovat hieman kriittisempiä tilojen sopivuudesta.

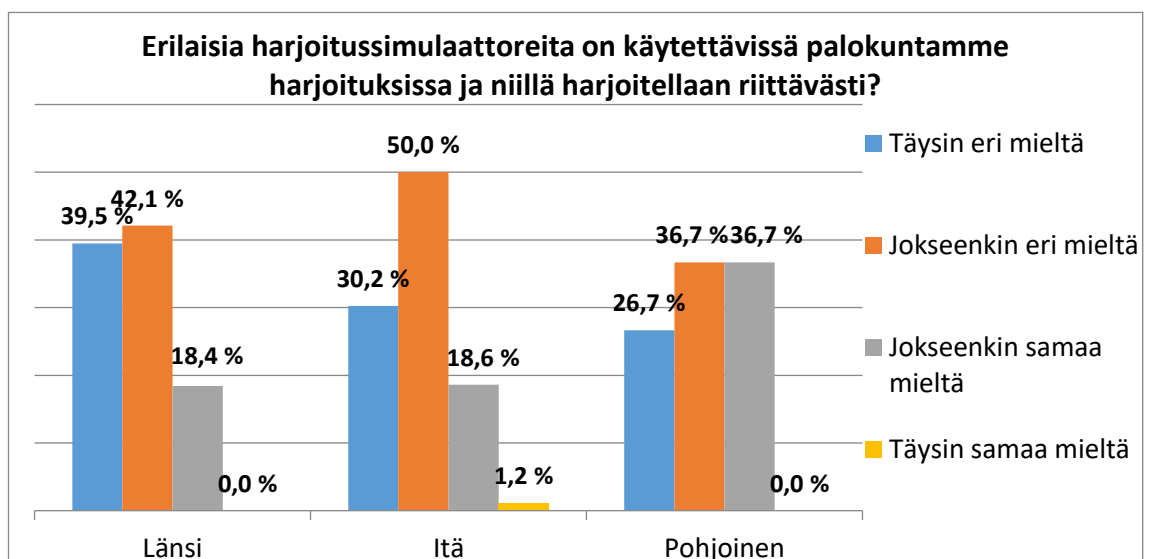

Kuvio 10: Erialaisten harjoitusten toteuttamismahdollisuudet sopimuspalokunnissa

Harjoitussimulaattoreiden hyödyntäminen on tärkeää osa harjoittelua ja mahdollistaa todentuntuisemman harjoittelun monissa eri harjoitusaiheissa. Kyselyn mukaan Pirkanmaan alueen sopimuspalokunnissa hyödynnetään simulaattoreita vielä vähän, koska 77,5 % vastaajista on joko täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä siitä, että heidän palokunnallaan on käytettävissä erilaisia harjoitussimulaattoreita ja että niillä harjoitellaan riittävästi. Vastaukset olivat samankaltaisia sekä aktiivisesti kouluttajana toimivilta kuin muiltakin palokuntalaisilta (kuvio 11). Alueellisesti eroavaisuuksia oli havaittavissa ja kyselyn mukaan pohjoinen pelastusalue on huomattavasti aktiivisempi simulaattoreiden käytössä kuin läntinen ja itäinen pelastusalue (kuvio 12).

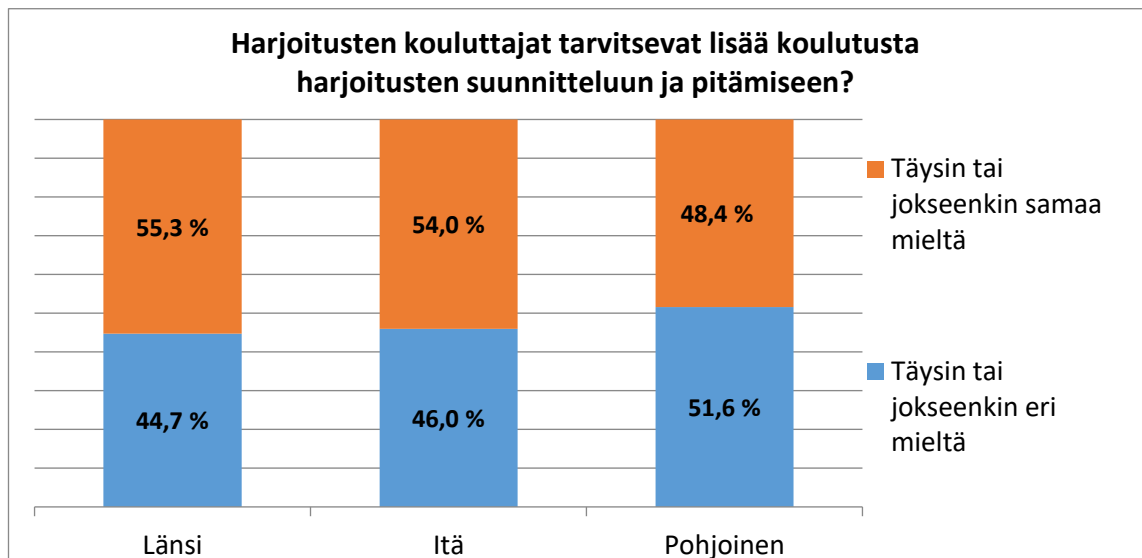
Kuvio 11: Harjoitussimulaattoreiden käytettävyys ja harjoittelu sopimuspalokunnissa

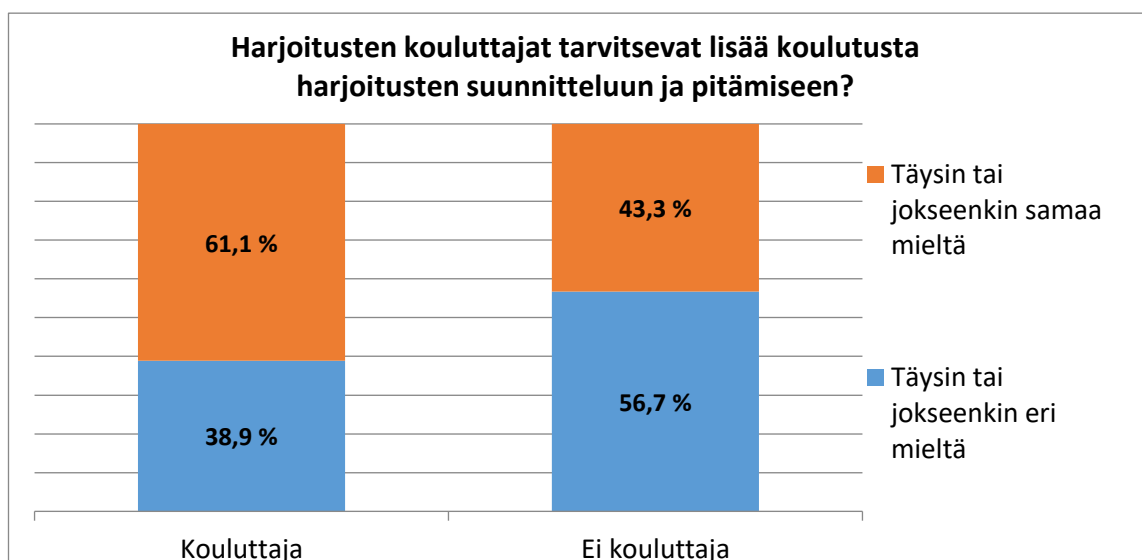
Kuvio 12: Harjoitussimulaattoreiden käytettävyys ja harjoittelu alueellisesti Pirkanmaalla

Kyselyssä haluttiin myös selvittää sopimuspalokuntalaisten kantaa ylläpitoharjoitusten kehittämiseen ja mihin suuntaan harjoitusten järjestämisestä voitaisiin kehittää. Kyselyn mukaan sopimuspalokuntien harjoituksen kaipaavat kehittämistä. Täysin kehittämisen kannalla oli reilu 16 % vastaajista ja jokseenkin samaa mieltä oli lähes 55 % vastaajista, eli yhteensä vastaajista yli 71 % oli kehittämisen kannalla. Kehittämissuuntia koskevinä kysymyksinä olivat kouluttajakoulutuksen järjestäminen, sopimuspalokuntien yhteisharjoittelun lisääminen ja ylläpitoharjoitusten ohjelman sekä harjoitussuunnitelmien yhdenmukaistaminen.

Kouluttajakoulutukselle nähtiin sopimuspalokunnissa tarvetta tasaisesti koko Pirkanmaan alueella. Läntisellä ja itäisellä pelastusalueella yli 54 % vastaajista katsoi kouluttajien tarvitsevan koulutusta harjoitusten suunnitteluun ja pitämiseen, pohjoisella pelastusalueella vastaajista noin 48 % halusi koulutusta harjoitusten vetäjille (kuvio 13). Erityisesti kouluttajana sopimuspalokunnissa aktiivisesti toimivien joukossa koettiin tarvetta kouluttajakoulutukselle ja heistä yli 61 % kannatti kouluttajakoulutuksen järjestämistä (kuvio 14). Koulutusta haluttiin nimenomaan pelastuslaitokselta, vastaajista lähes 40 % oli täysin samaa mieltä ja yli 52 % jokseenkin samaa mieltä siitä, että pelastuslaitoksen tulisi antaa koulutusta sopimuspalokuntien ylläpitoharjoitusten suunnitteluun ja kouluttamiseen.

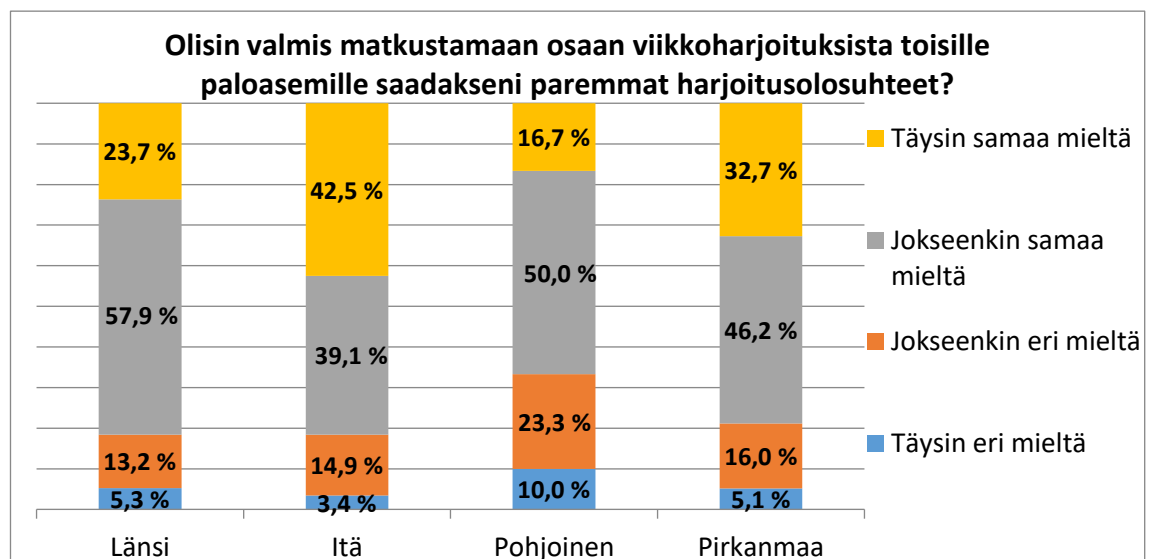

Kuvio 13: Kouluttajakoulutuksen tarve alueellisesti tarkasteltuna

Kuvio 14: Kouluttajakoulutuksen tarve kouluttajakokemuksella tarkasteltuna

Kehittämisen näkökulmasta sopimuspalokuntien välistä yhteistyötä ylläpitoharjoittelussa tulisi lisätä, tätä mieltä vastaajista oli lähes 72 %. Yhteistyössä oltiin valmiina suorittamaan yhteisiä ylläpitoharjoituksia toisten sopimuspalokuntien kanssa, sillä vastaajista 90 % olisi valmiita yhteisharjoituksiin. Kuitenkin kokonaan viikkoharjoitusten yhdistämistä lähipalokuntien kesken kannatti ainoastaan vajaa 20 % vastaajista. Reilu 78 % vastaajista oli valmiita matkustamaan osaan viikkoharjoituksista toisille paloasemille saadakseen paremmat harjoitusolosuhteet. Erityisesti itäisellä pelastusalueella oltaisiin helpommin lähdössä harjoittelemaan toisille paloasemille parempiin harjoitusolosuhteisiin, läntisellä pelastusalueella ollaan hieman varautuneempia asian suhteen, kun taas pohjoisella pelastusalueella matkustamisvalmiutta on selkeästi vähemmän (kuvio 15).

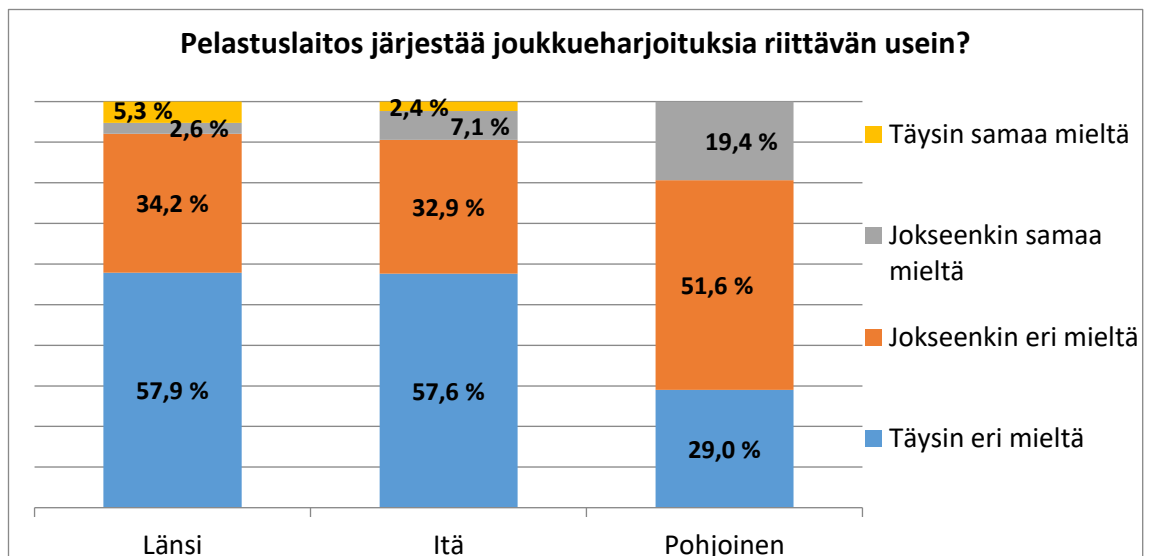
Kuvio 15: Sopimuspalokuntalaisten matkustusvalmius harjoittelemaan toisille paloasemille

Sopimuspalokuntien ylläpitoharjoitusten harjoitusohjelmien yhdenmukaistamista Pirkanmaalla kannattaa täysin ainoastaan 6 % vastaajista ja jokseenkin samaa mieltä oli vain 38 % vastaajista, eli 56 % vastustaa harjoitusohjelmien yhdenmukaistamista. Samansuuntaisesti vastattiin myös harjoitussuunnitelmien yhdenmukaistamiseen, jossa pelastuslaitos laatisi sopimuspalokuntien ylläpitoharjoitusten harjoitussuunnitelmat. Hieman yli 57 % vastusti pelastuslaitoksen laatimia yhteisiä harjoitussuunnitelmia ja vain 11 % vastaajista oli täysin samaa mieltä siitä, että harjoitussuunnitelmat tulisi tulla yhdenmukaisina pelastuslaitokselta.

Vaativien tehtävien ylläpitoharjoittelun harjoitusmahdollisuudet on huomioitu sopimuspalokuntien harjoitusohjelmissa hyvin ja sopimuspalokunnissa on järjestetty riittävästi mahdollisuuksia suorittaa niin kutsutut pakolliset harjoitussuoritemäärät. Täysin samaa mieltä oli 43 % ja jokseenkin samaa mieltä oli 45 % vastaajista, vain yksi vastaaja oli täysin eri mieltä. Kuitenkin pelastuslaitoksen toivottiin ottavan vaativien tehtävien harjoitusten vetovastuu. Vas-

taajista 18 % oli täysin samaa mieltä ja 52 % jokseenkin samaa mieltä siitä, että pelastuslaitoksen tulisi vastata vaativien tehtävien ylläpitoharjoitusten järjestämisestä.

Pelastuslaitoksen sopimuspalokunnille järjestämiä joukkueharjoituksista on pidetty ja ne ovat vastaajien mielestä olleet onnistuneita. Vastaajista 60 % on ollut täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että joukkueharjoitukset ovat olleet ennalta suunniteltuna ja sujuvia. 84 % mielestä joukkueharjoitusten kouluttajat ovat osanneet kouluttamansa asiat hyvin. 72 % vastaajista oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että joukkueharjoitusten aiheet ovat olleet monipuolisia sekä tukeneet pelastustoimintaa, vastaajista 79 % mielestä joukkueharjoitukset motivoivat osallistumaan niihin. Pelastuslaitoksen sopimuspalokunnille järjestämiä joukkueharjoituksia koettiin kuitenkin olleen liian vähän. Vastaajista 51 % oli täysin eri mieltä ja 37 % jokseenkin eri mieltä siitä, että pelastuslaitoksen järjestämiä joukkueharjoituksia on riittävän usein. Alueellisesti pohjoisella pelastusalueella ollaan aavistuksen tyytyväisempiä joukkueharjoitusten määrään (kuvio 16). Vastaajista 33 % oli täysin samaa mieltä ja 42 % jokseenkin samaa mieltä siitä, että voisivat osallistua viikonloppuisin koko päivän harjoitukseen 3-4 kertaa vuodessa.

Kuvio 16: Pelastuslaitokselta toivotaan lisää joukkueharjoituksia

Sopimuspalokuntien päälliköille ja sivutoimisten palomiesten yhteyshenkilöille lähetettiin erikseen kysely palokuntien toimintaan ja kehittämiseen liittyen, johon vastasi ajallaan 25 palokuntaa sekä myöhemmin vielä 1 palokunta, eli yhteensä 26 sopimuspalokuntaa. Tämä on lähes puolet Pirkanmaan 54 sopimus- ja sivutoimisista palokunnista. Kyselyn perusteella lähes kaikki sopimuspalokunnat järjestävät ylläpitokoulutusta kerran viikossa, vain kaksi palokuntaa ilmoitti järjestävänsä ylläpitokoulutusta kahden viikon välein. Palokuntia koskevan kyselyn mukaan sopimuspalokunnat tekevät omatoimisesti yhteistyötä ympäristöpalokuntien kanssa, mutta toivovat enemmän pelastuslaitoksen järjestämiä yhteisharjoituksia.

Kouluttajia sopimuspalokunnissa ylläpitokoulutuksiin kyselyn mukaan on riittävästi, koska 50 % vastanneista sopimuspalokunnista kertoi kouluttajia löytyvän 3-5 henkeä. Reilu 30 % sopimuspalokunnista ilmoitti, että heillä kouluttajia on jopa yli 5 henkeä. Vain vajaa 20 % vastanneista sopimuspalokunnista ilmoitti ylläpitoharjoitusten kouluttajamääräkseen 0-2 henkeä ja nämä kaikki olivat käytännössä pieniä sopimuspalokuntia, joissa hälytysosaston henkilömäärä oli 10 hengen tuntumassa. Kouluttajakoulutusta pelastuslaitokselta kuitenkin toivottiin, vain yksi kyselyyn vastanneista sopimuspalokunnista ei kouluttajakoulutusta kaivannut ja tuo kyseinen palokunta toimii paloasemalla, jossa sopimuspalokunnan ylläpitoharjoitusten kouluttajana toimivat pelastuslaitoksen vakinaiset palomiehet. Sopimuspalokuntien välistä kouluttajavaihtoa kannatti sopimuspalokuntien päälliköistä 58 %.

4.2 Havainnoinnin tulokset

Havainnoinnin tarkoituksena ei ollut esitellä siihen valittujen sopimuspalokuntien ylläpitokoulutusta vaan tutkia yleisesti sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen nykytilaa Pirkanmaalla. Havainnoinnin tulokset esitetään ilman havainnoitavan palokunnan tietoja ja siten ettei ulkopuolisen ole mahdollista liittää tuloksia tiettyyn palokuntaan.

Tutkimuksen kehittämisenäkökulmasta tavoitteena on yhdenmukaistaa sopimuspalokuntien ja vakinaisten palomiesten ylläpitokoulutusta Pirkanmaalla. Tästä syystä havainnointia toteutettiin myös Pirkanmaan pelastuslaitoksen vakinaisten palomiesten koulutuspäivissä. Koulutuspäivät olivat pelastuslaitoksen koulutustoimiston järjestämiä ja niiden teemoja on tulevaisuudessa tarkoitus siirtää sellaisenaan myös sopimuspalokuntien ylläpitokoulutukseen. Vakinaisen pelastushenkilöstön koulutuspäivien harjoitusten havainnointia hyödynnettiin osittain vertailupohjana sopimuspalokuntien havainnoinnissa ja tästä syystä koulutuspäivien kulkua avataan tuloksissa.

4.2.1 Vakinaisten palomiesten koulutusten havainnointi

Havainnoidut pelastuslaitoksen vakinaisten palomiesten koulutuspäivät järjestettiin Kangasalan paloasemalla syyskuussa 2021 ja niiden aiheina olivat tieliikennepelastaminen ja rakennuspallo. Koulutuspäivät muodostuivat kahdesta osasta, joissa toisessa oli rastikoulutuksia ja toisessa tilanneharjoitus. Tieliikennepelastamisen harjoittelussa pääpaino oli oman toiminnan suojaamisessa sekä onnettomuuksissa joissa on osallisena raskaanliikenteen ajoneuvoja. Rakennuspalokoulutuspäivänä harjoiteltiin savusukellustoimintaa, etsintää, lämpökameran hyödyntämistä ja evakuoointia kerrostalossa.

Harjoituspäivät olivat koulutustoimiston suunnitteleimia ja johtamia, niitä oli pidetty kulu-
neen vuoden aikana jo useammalle ryhmälle. Koulutuspäivät alkoivat kouluttajien osalta tiimipalaverilla, jossa päivän toiminta ja kouluttajien tehtävät käytiin kouluttajien kesken läpi. Kouluttajat ja harjoituspaikanhoitajat valmistelivat harjoitukset valmiiksi, ennen koulutetta-

vien saapumista. Varsinainen koulutuspäivä koulutettavien kanssa aloitettiin esittelemällä harjoituspäivän teemat, koulutusryhmät, kouluttajat, aikataulu ja tavoitteet. Aloituksen jälkeen jakauduttiin ennalta suunniteltujen ryhmien mukaisesti eri koulutuspisteisiin, joissa kouluttaja kävi koulutettavien kanssa läpi kyseisen koulutuksen perusteet ja tavoitteet.

Rastikoulutukset muodostuivat lyhyestä teoreettisesta osuudesta, jolla esitettiin perusteet ja syyt harjoituksen toteuttamiselle sekä tavoitteet koulutukselle. Perusteet ja tavoitteet liittyivät lähtökohtaisesti aikaisempaan toimintaan tai läheltä piti tilanteisiin onnettomuuspaikoilla. Rastikoulutukset olivat myös sosiaalisia harjoituksia, joissa osallistettiin koulutettavia esittämään kokemuksia vastaavista tilanteista, joihin toteutettavalla harjoituksella voitiin saada parannuksia tulevaisuudessa. Rastikoulutusten aiheet olivat enemmänkin pieniä tietoisuuksia, joissa osaltaan koulutettavat osallistuivat tiedon tuottamiseen kertomalla kokemuksista erilaisissa onnettomuuksissa ja kouluttajat nimenomaan kysyivät ja kannustivat kertomaan kokemuksia aiheen ympäriltä, joilla harjoitusaihe saatiin sidottua hyvin todellisuuteen. Rastikoulutuksiin oli varattu hyvin aikaa, niissä ehti toteuttaa useita harjoitustilanteita rauhalliseen tahtiin ja käydä yhdessä läpi tilanteita ja havaintoja niissä. Lopuksi tarkasteltiin yhdessä koulutuksen tavoitteita ja niiden toteutumista sekä samalla pyydettiin palautetta rastista. Saatuun palautteeseen vastattiin välittömästi ja sitä myös hyödynnettiin muun muassa esittämällä koulutettaville uusia tavoitteita, joita koulutettavat voivat miettiä tulevissa työvuoroissaan pelastajatehtävissä. Näin jätettiin koulutukseen osallistuville myös pohdittavaa tulevaisuuteen entistä parempien ja turvallisempien toimintamallien löytämiseksi pelastustoimintaan erilaisissa onnettomuustilanteissa.

Tilanneharjoituksissa harjoiteltiin yhteistoimintaa useamman yksikön tehtävillä ja mukana harjoituksissa olivat oppia saamassa myös päivystävät palomestarit, jotka johtavat useamman yksikön onnettomuustilanteiden pelastustehtäviä. Tilanneharjoitus aloitettiin teoriaosuudella, jossa käytiin läpi harjoituksen perusteet, kulku, tehtävät, tavoitteet ja turvaohjeet, tämän jälkeen koulutettavat tutustuivat käytössä olevaan kalustoon. Tilanneharjoituksen vetäjänä toimi koulutuspalomestari, jonka apuna oli kouluttajia seuraamassa ja ohjaamassa harjoituksen kulkua sekä harjoitusalueen hoitajat huolehtimassa simulaattoreiden toiminnasta. Rakennuspaloharjoituksessa jokaisella savusukellusparilla oli mukana oma kouluttaja, joka seurasi parin työskentelyä rakennuspalosimulaattorissa ja sen ulkopuolella koko harjoituksen ajan (kuvio 17). Lisäksi päivystävien palomestareiden toimintaa oli seuraamassa ja ohjaamassa kouluttaja, joka tunsu harjoituksen. Tieliikennepelastamisharjoitusten yhteydessä mukana on vaihtelevasti ollut myös poliisin ja ensihoitokeskuksen kenttäjohdon henkilöstöä tutustumassa pelastuslaitoksen toimintamalliin (Koskinen 2021b). Havainnointikerralla osallistumassa oli työvuorossa ollut ensihoidon kenttäjohtaja. Tilanneharjoituksen jälkeen savusukeltajien mukana toimineet kouluttajat antoivat välittömästi henkilökohtaisen palautteen parille, vasta välittömän palautteen jälkeen savusukeltajat osallistuivat muun koulutukseen osallistuneen henkilöstön kanssa huoltotoimiin. Huoltojen jälkeen pidettiin tilanneharjoituksen loppukes-

kustelu, jossa harjoituksesta kuvatun videomateriaalin ohella purettiin harjoitus osallistujien kesken. Harjoituksen läpikäynti ja loppukeskustelu toteutettiin ryhmää sosiaalistaen siten, että jokainen henkilö tai pari pääsi kertomaan oman näkemyksensä harjoituksen kulusta ja kokemuksistaan siinä. Kouluttajat antoivat tämän jälkeen yhteisen palautteen ryhmälle ja koulutuksen vetäjä kertasi harjoituksen tavoitteet sekä niiden onnistumisen harjoituksessa.

Kuvio 17: Kangasalan koulutuspalosemalla on käytössä rakennuspalosimulaattori

Vakinaisten palomiesten koulutuspäivä päätettiin vielä loppukeskusteluun, jossa kerrattiin päivän tavoitteet ja käytiin läpi kuinka niihin on päästy. Koulutettavia kannustettiin antamaan palautetta, joka huomioitaisiin tulevien ryhmien harjoituksissa ja tulevissa koulutuspäivissä. Koulutuspäivän jälkeen kouluttajat kokoontuivat vielä käymään päivän kulun lävitse ja keräämään yhteen saadut palautteet ja kokemukset. Joihinkin koulutuksen kohtiin päätettiin myös tehdä pieniä painotusmuutoksia seuraavalle koulutettavalle ryhmälle ja muuten palautteet ja kokemukset kerättiin koulutustoimistolle myöhempää läpikäyntiä ja koulutusten kehittämistä varten.

4.2.2 Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutusten havainnointi ja tulokset

Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen havainnoinnin tulokset esitellään tutkimuksessa valitujen havainnointiteemojen kautta. Sopimuspalokuntia koskevat havainnot esitellään ilman

palokuntien nimiä ja havainnot on esitelty teemoittain taulukoissa siten, että sama numero kuvaa aina samaa sopimuspalokuntaa.

Harjoituksen suunnittelulla on merkitystä harjoituksen toteuttamiseen. Harjoitusten suunnittelu lähtee jo harjoitustarpeiden määrittelystä ja sitä kautta harjoitusohjelman laadinnasta. Havainnoinnin yhteydessä oli selvästi nähtävissä palokunnan harjoitusaikataulujen puuttuminen suoraan harjoituksen suunnittelemattomuuteen. Kun harjoitusaikataulut oli laadittu ja niitä noudatettiin, olivat harjoitukset pääosin ennalta suunniteltuja. Kun harjoitusaikataulut puuttuivat, eivät harjoitukset olleet suunniteltuja, vaan ne perustuivat pääosin aikaisempien kokemusten muisteleamiseen. Kun harjoituksesta oli tehty suunnitelma, sen noudattaminen ja soveltaminen olivat pääosin harjoitustilanteessa mahdollisia ja sitä selvästi toteutettiin palokunnissa. Seuraavassa on esitettyä palokuntien harjoituksissa toteutetun havainnoinnin tulokset lyhyesti harjoituksen suunnittelun näkökulmasta katsottuna (taulukko 2).

	Harjoituksen suunnittelu	Suunnitelman noudattaminen ja soveltaminen	Palokunnan harjoitusaikataulun toteutus
1. Havainnoitu harjoitus	Harjoitus toteutettiin ryhmän yhteistoimintana, eikä toimintaa varsinaisesti ollut suunniteltu.	Kokemusperusteinen harjoitus, ei uuden oppimista, ainoastaan vanhan kertaamista. Jokainen osallistuja tiesi tehtävänsä etukäteen ja toiminta oli osallistujalähtöistä.	Normaalisti pidempiaikainen harjoitusaikataulu on laadittu, mutta koronan takia nyt joudutaan soveltamaan sen mukaan kuinka ryhmä pääsee osallistumaan.
2. Havainnoitu harjoitus	Harjoitus oli suunniteltu, mutta osallistujamäärän arviointi oli vaikeaa.	Suunnitelmaa noudatettiin tarkasti, joten osalle osallistujista jäi tarkkailijan rooli koko harjoituksen ajalle.	Harjoitusaikataulu on laadittu, mutta koronan takia on jouduttu tekemään useita muutoksia.
3. Havainnoitu harjoitus	Suunnitelma oli toteutettu mietintönä, jota pystyi muokkaamaan osallistujamäärän mukaisesti.	Suunnitelmaa noudatettiin ja kun lopuksi jäi aikaa, lisättiin vielä yksi uusi harjoitus.	Harjoitusaikataulut on laadittu aikaisemmin ja niitä noudatetaan.

4. Havainnoitu harjoitus	Harjoitus oli suunniteltu yhteistyönä kouluttajien kesken.	Suunnitelmaa noudatettiin ja sovellettiin onnistuneesti, kun harjoituksen aikana osa suunnitellusta kalustosta ei ollut käytettävissä.	Harjoitusaikataulu on laadittu, mutta siihen on jouduttu tekemään jotain muutoksia.
5. Havainnoitu harjoitus	Harjoitus toteutettiin aikaisempaan kokemukseen perustuvana toimintana.	Varsinaista suunnitelmaa ei ollut, vaan harjoitus perustui sovelta-vaan toimintaan.	Harjoitusaikataulu on laadittu ja pääosin sitä noudatetaan, mutta koronan takia joitain muutoksia on jouduttu tekemään, kuten tämä harjoituskerta.
6. Havainnoitu harjoitus	Harjoituksesta ei ollut laadittu harjoitussuunnitelmaa.	Harjoitus perustui sovelta-vaan toimintaan.	Koronan takia toistaiseksi ei harjoitusaikataulua ole tehtynä.

Taulukko 2: Havainnointi harjoituksen suunnittelun näkökulmasta

Harjoitusten toteuttaminen on vahvasti kytköksissä harjoittelun suunnitteluun, mutta havainnoissa toteuttamisen näkökulmaksi oli valittu kouluttaja ja hänen toimintansa. Kouluttajan kokemuksella on suuri merkitys koulutuksen toteuttamiseen, toisaalta hyväksi kouluttajaksi voidaan päästä myös kouluttautumisen kautta. Kokemus ja kouluttajakoulutus yhdessä mahdollistavat monipuolisen koulutuksen toteuttamisen, jossa voidaan huomioida koko koulutettava ryhmä. Sopimuspalokunnissa koulutettavat henkilöt eivät yleensä ole alan ammattilaisia ja kokemus pelastusalalta vaihtelee todella paljon. Koulutettavat ovat keskenään myös hyvin erilaisia ja tulevat erilaisista taustoista. Kouluttajalla on suuri merkitys koulutusten toteutuksissa.

Sopimuspalokunnissa harvoin on käytettävissä kouluttajana pelastusalalle koulutettua henkilöä, joten kouluttajana toimii monesti kokemukseltaan vanhempi sopimuspalokuntalainen. Pelkästään kokemukseen perustuva kouluttaminen on haasteellista, koska siinä aikaisemmin opitut asiat seuraavat ja ohjaavat kouluttajan toimintaa ja koulutusta. Aikaisempien oppien kautta koulutuksesta tulee helposti kaavamaista ja yhteen ainoaan toimintamalliin perustuvaa asian tai taidon ulkoa opettamista. Pelkästään kokemukseen perustuva kouluttaminen ei myöskään motivoi kouluttajaa itsensä kehittämiseen, koska kokemus on jo hankittua osaamista.

Koulutuksella hankittu kouluttaja osaaminen on jo useamman vuoden perustunut sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen, jossa ongelmanratkaisun kautta oppijat yhdessä keksivät tavan ratkaista ongelma ja suoritua tehtävästä. Kouluttajan tehtävä on ongelman antamisen lisäksi ohjata ja tarkkailla koulutettavien toimintaa. Onnistuessaan kouluttaja myös itse oppii ryhmältä ja näin kehittyi itse sekä ryhmän jäsenenä että kouluttajana.

Havainnoiduissa sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksissa kouluttajan kouluttajaosaamisella ja motivaatiolla oli selkeästi enemmän merkitystä oppimistilanteiden onnistumiseen kuin kokemuksella. Pelkkään kokemukseen liitettyssä kouluttajakokemuksessa koulutettavien motivointi oli heikkoa, eikä harjoituksen perusteetkaan olleet kouluttajalle itselleen täysin selvillä. Kouluttamiseen oppeja saanut kouluttaja osasi hyödyntää sosiokonstruktiivista oppimiskäsitystä ja motivoida osallistujia harjoitukseen, jolloin harjoitus oli selkeästi sujuvampi ja oppimistulokset nähtävissä. Koulutettu kouluttaja oli myös itse aktiivinen uuden tiedon ja taidon tuottaja ryhmässä sekä motivoitunut kehittämään itseään palokuntalaisena ja kouluttajana. Työturvallisuuden näkökulmasta harjoituksien perusteissa olisi kehitettävää kaikissa havainnoiduissa sopimuspalokunnissa. Suurimmassa osassa havainnoituja harjoituksia ei turvallisuusasioita nostettu edes esille, yhdessä ne mainittiin lyhyesti sivulauseessa ja vain yhdessä harjoituksessa turvallisuusnäkökulma oli selkeä ja käytiin koulutuksen perusteissa lävitse. Harjoituksien toteutuksen näkökulman mukaiset havainnot on koottu taulukkoon, niiden käsittelyssä on huomioitu harjoituksen perusteet, turvallisuus ja motivointi, sosiokonstruktiivisen oppimiskäsityksen sekä kouluttajan kokemuksen merkitykset harjoitukselle (taulukko 3).

	Harjoituksen perusteet, turvallisuus ja motivointi	Sosiokonstruktiivinen oppimiskäsitys	Kouluttajan kokemus
1. Havainnoitu harjoitus	Harjoituksen aihe esiteltiin aluksi lyhyesti, eikä ryhmää tarvinnut motivoida. Turvallisuusnäkökulmia ei huomioitu harjoituksessa.	Harjoitus oli kokonaisuudessaan sosiaalinen tapahtuma, jossa jokainen tiesi tehtävänsä. Varsinaista oppimista ei harjoituksessa saatu edistettyä.	Käytännössä harjoitukselta puuttui vetäjä ja jokainen osallistuja teki aiheenmukaisia tehtäviä omatoimisesti ja ryhmässä.

<p>2. Havainnoitu harjoitus</p>	<p>Harjoitustarve perusteltiin koulutettaville selkeästi ja siinä huomioitiin myös turvallisuusnäkökulmia. Varsinaista motivointia ei kuitenkaan ollut havaittavissa.</p>	<p>Harjoitus oli aiheena sellainen, jossa osa tehtävistä on suoritettava aina tietyllä tavalla, kuitenkin koulutettavia osallistettiin harjoituksen toteuttamiseen ja oikeiden toimintatapojen soveltamiseen.</p>	<p>Kouluttaja oli kokenut harjoituksien vetäjä ja on saanut pelastuslaitokselta yleistä ja harjoitusaiheen mukaista kouluttajakoulutusta.</p>
<p>3. Havainnoitu harjoitus</p>	<p>Perusteet harjoittelulle esitettiin selvästi koulutettaville ja tämä toimi myös motivointina koulutettaville. Turvallisuusnäkökulmat oli huomioitu, mutta niitä ei varsinaisesti esitelty koulutettaville.</p>	<p>Harjoitusaiheena oli käytännössä yksilösuoritus, mutta harjoitusta sosiaalistettiin odottavan ryhmän kautta, johon luotiin avoin keskusteluympäristö erilaisien suoritusvaihtoehtojen vaikutuksista ja mahdollisuuksista.</p>	<p>Kouluttaja oli erittäin kokenut kouluttaja.</p>
<p>4. Havainnoitu harjoitus</p>	<p>Harjoituksen aihe ja tarve esitettiin perusteluineen. Harjoituksen kulku esitettiin ja turvallisuusnäkökulmat huomioitiin. Motivointia suoritettiin harjoituksen aikana, toteuttamalla ryhmälle uusia ja vaihtoehtoisia ongelmia ratkaistavaksi.</p>	<p>Harjoitus toteutettiin ongelmanratkaisuperiaatteella, jossa ryhmän tuli ensin yhdessä ratkaista ongelma ja sitten toteuttaa harjoitus. Harjoituksen aikana ryhmän tuli myös ratkaista uusia ongelmia, jotta toimintaa voitiin jatkaa.</p>	<p>Kouluttajat olivat saaneet pelastuslaitokselta kouluttajakoulutusta.</p>
<p>5. Havainnoitu harjoitus</p>	<p>Harjoituksen aihe esitettiin aluksi, mutta perustelut tulivat enemmänkin esille vasta harjoituksen aikana. Motivointia ei ollut havaittavissa.</p>	<p>Harjoitus oli enemmänkin sosiaalista kanssakäymistä, kuin varsinaista harjoittelua. Keskustelun lomassa toteutettiin mallien mukaiset harjoitussuoritteet toisiaan neuvoen.</p>	<p>Kouluttajalla oli paljon kokemusta palokuntalaisena, mutta ei kouluttajana.</p>

6. Havainnoitu harjoitus	Harjoitusta ei varsinaisesti esitelty, ainoastaan aihe kerrottiin. Turvallisuusnäkökulmia tai toimintaohjeita ei käyty koulutettavien kanssa lävitse, vaan toiminta perustui koulutettavien aikaisempaan kokemukseen.	Harjoituksessa sekoittuivat eri ihmisten tehtävät. Koulutettavilla ei ollut tarkkaa tietoa omista tehtävistään ja epäselvyys johtamisessa aiheutti selvästi haasteita, koska kouluttaja osallistui ryhmän toimintaan. Varsinaista oppimisnäkökulmaa ei harjoitukseen saatu toteutettua.	Kouluttajalla ei ollut kouluttajakoulutusta, eikä -kokemusta.
---------------------------------	---	---	---

Taulukko 3: Havainnointi harjoituksen toteuttamisen näkökulmasta

Harjoituksen päättämisen näkökulmasta yleisenä havaintona oli, että sen lopetustoimet tulisi huomioida jo harjoituksen suunnitteluvaiheessa ja niille tulisi suunnitella riittävästi aikaa, jotta harjoituksen anti voidaan käsitellä rauhassa. Harjoituksen lopettaminen oli myös suoraan vaikutuksessa kouluttajan osaamiseen kouluttaa ja se tulisikin huomioida kouluttajakoulutuksessa. Palautteen antaminen ja vastaanottaminen ovat todella tärkeitä taitoja, joilla voidaan onnistua nostamaan harjoituksen onnistuminen täysin uudelle tasolle tai tuhota koko harjoituksen merkitys siihen osallistuneille. Palautteen antamista tulisi jokaisen kouluttajan harjoitella säännöllisesti, jotta siitä tulisi mahdollisimman luontevaa.

Harjoituksen päättämiseen ei selvästi ole panostettu sopimuspalokunnissa, eikä se ole kouluttajilla tai koulutettavilla minkäänlaisena toimintamallina ylläpitokoulutuksien yhteydessä. Harjoituksen todellista purkamista tai palautekeskusteluja ei ollut varsinaisesti suunniteltu missään havainnoituista sopimuspalokunnista. Purku- ja palautekeskustelut tulivat kouluttajien kokemuksen kautta ja niiden merkitys tulevaisuuden huomioimiseen perustui kouluttajan omaan osaamiseen. Koulutusta saaneet kouluttajat selvisivät harjoituksen päättämisestä huomattavasti paremmin kuin kouluttajat, joilla toiminta perustui vain kokemukseen, toki poikkeavuuksia tässäkin oli (taulukko 4).

	Harjoituksen purku	Palaute harjoituksesta	Tulevaisuuden huomioiminen
1. Havainnoitu harjoitus	Huoltotoimet harjoituksen jälkeen toteutettiin omatoimisesti. Harjoitusta ei yhteisesti purettu lainkaan ja osa osallistujista poistui omatoimisesti paikalta kun harjoituksen arvioitiin päättyneen.	Minkäänlaista palautetta ei harjoituksesta annettu, eikä osallistujilta pyydetty.	Harjoitus perustui kokonaisuudessaan kokemukseen, eikä sillä ollut varsinaista vetäjää, joka olisi kerännyt kokemukset tulevia harjoituskertoja varten.
2. Havainnoitu harjoitus	Huollolle ja harjoituksen purulle ei ollut varattu riittävästi aikaa. Huolto toteutettiin täysin ohjattuna kiireessä. Harjoituksen purkukeskustelua ei käyty yhteisesti, vaan osallistujat keskustelivat varusteiden huollon yhteydessä pienissä porukoissa.	Minkäänlaista palautetta ei harjoituksesta annettu, eikä osallistujilta pyydetty.	Ilman palautetta ei koulutusta voida kehittää tai kehittäminen on yksipuolista. Kouluttaja kuitenkin mietti harjoituksen jälkeen itselleen muutamia kehittämistarpeita seuraavaan kertaan kun aihetta harjoitellaan.
3. Havainnoitu harjoitus	Harjoituksen lopuksi käytiin vielä aihetta lävitse ja kannustettiin myös omatoimiseen harjoitteluun.	Palautteen antamiseen oli suunniteltu riittävästi aikaa ja sitä pyydettiin osallistujilta.	Saatuun palautteeseen reagoitiin ja luvattiin ottaa huomioon tulevissa harjoituksissa. Lisäksi osallistujille esitettiin omatoimiseen harjoitteluun mahdollisuuksia ja ohjeita.

<p>4. Havainnoitu harjoitus</p>	<p>Harjoitus ja ryhmä oli jaettu selkeästi kahteen osaan, jotka suoritettiin vuorotellen. Rastien jälkeen kouluttajat purkivat harjoituksen osallistujien kanssa läpi ja keräsivät kokemuksia ja ideoita osallistujilta sekä pyrkivät yhdistämään harjoituksen aikaisempiin tositilanne kokemuksiin. Harjoituksen lopuksi ei kuitenkaan pidetty yhteistä purkutilaisuutta, jossa ryhmät olisivat voineet vaihtaa kokemuksiaan harjoituksesta.</p>	<p>Rastien kouluttajat antoivat palautteen harjoituksesta ja palautetta myös pyydettiin aktiivisesti osallistujilta. Harjoituksen lopuksi ei kerätty palautetta kokonaisuudesta.</p>	<p>Saatuja palautteita ja edellisen ryhmän kokemuksia rastilta hyödynnettiin jo heti seuraavan ryhmän harjoituksessa. Palautteet luvattiin myös huomioida seuraavissa harjoituksissa.</p>
<p>5. Havainnoitu harjoitus</p>	<p>Harjoitukseen ei ollut suunniteltu minkäänlaista purku- tai palauteosiota. Osittain tämä johtui harjoitusaiheen ja kouluttajan vaihtumisesta, osittain opitusta toimintamallista.</p>	<p>Minkäänlaista palautetta ei harjoituksesta annettu, eikä osallistujilta pyydetty.</p>	<p>Harjoitus päättyi kun aihe oli suoritettu ulkoa oppimisen näkökulmasta. Tulevaisuuden ylläpitokoulutuksen kehittämiseen harjoituksella ei ollut minkäänlaista hyötyä.</p>
<p>6. Havainnoitu harjoitus</p>	<p>Harjoitus purettiin kouluttajan tekemien havaintojen kautta ja koulutettaville esitettiin aiheeseen liittyvän toiminnan kehittämiseen liittyviä kysymyksiä.</p>	<p>Palautteen antaminen ei ollut selkeää, mutta sitä annettiin. Palautetta saatiin osana harjoituksen purkua.</p>	<p>Harjoituksen suunnittelu oli vajavaista, mutta osittain tästä syystä harjoituksesta saatiin sopimuspalokunnalle ja kouluttajalle kehittävää näkökulmaa.</p>

Taulukko 4: Havainnointi harjoituksen päättämisen näkökulmasta

Sopimuspalokunnat toimivat hyvin erilaisista lähtökohdista, mutta kaikkien niiden tavoitteena on oman toiminta-alueensa turvallisuuden lisääminen ja varmistaminen. Erilaiset toiminta-alueet luovat palokunnille erilaisia painotuksia toimintaansa ja sopimuspalokuntien tavantomaisten tehtävien vaihtelevat riippuen missä päin Pirkanmaata palokunta sijaitsee. Sopi-

muspalokunnat koostuvat paikallisista palokuntalaisista, jotka tuntevat sekä ymmärtävät oman alueensa parhaiten. Näin sopimuspalokunnat osaavat muokata toimintansa parhaiten juuri omalla toiminta-alueellaan vaadittaviin erityisosaamisen aihealueisiin, kuitenkin unohtamatta yleisiä pelastustoiminnan periaatteita.

Sopimuspalokuntien sijainti, koko ja toiminta vaikuttavat merkittävästi niiden harjoitteluolosuhteisiin ja -mahdollisuuksiin. Toiset palokunnat ovat yksin tai yhdessä hankkineet ja toteuttaneet itselleen erilaisia harjoitusvälineitä, kun toiset pystyvät sijaintinsa puolesta käyttämään pelastuslaitoksen harjoitusalueita ja -laitteita. Joissakin palokunnissa tiettyjen harjoitusten toteuttaminen ei ole ollenkaan mahdollista, koska ei ole sopivaa kalustoa tai kouluttajaa aiheeseen. Koronan takia myös pelastuslaitoksen järjestämien koulutusmahdollisuuksien puuttuminen oli sopimuspalokunnissa havaittu. Monien sopimuspalokuntien yhteisharjoitukset olivat olleet koronan takia pitkään tauolla ja niitä sopimuspalokunnissa kaivattiin.

Sopimuspalokuntien harjoitusmahdollisuudet ovat rajalliset ja yleensä sopimuspalokunnat pyrkivätkin hyödyntämään omalla alueellaan olevaa valmista infrastruktuuria harjoituksiinsa. Tämä on tietenkin tärkeää ja hyvä asia, koska yleensä onnettomuudetkin tapahtuvat juuri siinä samassa infrastruktuurissa. Harjoitusolosuhteiden soveltaminen ovat sopimuspalokunnille arkipäivää, muun muassa vesistöjen (kuvio 18) tai korkeiden rakennusten hyödyntäminen. Harjoitusvälineiden kohdalla jonkin verran sopimuspalokunnat saavat apua pelastuslaitokselta, esimerkiksi erilaisia simulaattoreita (kuvat 19 ja 20). Tietoa erilaisista simulaattoreista ja niiden hyödyntämismahdollisuuksista sopimuspalokunnissa kuitenkin kaivattiin enemmän. Havainnot sopimuspalokuntien harjoitteluolosuhteiden hyödyntämisestä ja yhteistoiminnasta muiden palokuntien kanssa on kerätty taulukkoon (taulukko 5). Harjoitteluolosuhteiden ja yhteistoiminnan osalta, havainnoinnin merkittävänä apuna on käytetty havainnointikäynneillä suoritetuista keskusteluista sopimuspalokuntalaisten kanssa.

	Harjoitteluolosuhteiden mahdollisuudet ja niiden hyödyntäminen	Yhteistoiminta muiden palokuntien kanssa
1. Havainnoitu harjoitus	Perusharjoittelu on mahdollista omalla toiminta-alueella. Hyödynnetään harjoittelussa alueen infrastruktuuria ja paikallisia toimijoita.	Viereisten palokuntien kanssa on ollut useita yhteistoimintaharjoituksia ennen koronaa. Yhteistoimintaa halutaan jatkaa ja kehittää.

2. Havainnoitu harjoitus	Koulutuskalustoa ja simulaattoreita on saatavilla pelastuslaitokselta. Koulutusmateriaalia on myös valmistettu itse palokuntalaisten toimesta.	Yhteistoimintaa ympäristöpalokuntien kanssa on ollut paljon ja pelastuslaitos järjestää sopivasti joukkueharjoituksia. Pelastustoimen kanssa tehdyn sopimuksen ja ensivasteen toimintavalmiusajat eivät mahdollista jatkuvien yhteisharjoitusten toteuttamista ympäristöpalokuntien kanssa, mutta kouluttajavaihto voisi olla mahdollista.
3. Havainnoitu harjoitus	Harjoitusmahdollisuudet ovat lähes rajattomat ja apua sekä kalustoa on pelastuslaitokselta koulutuksiin jatkuvasti saatavilla.	Yhteistoimintaa ympäristöpalokuntien kanssa on aikaisemmin ollut paljon, mutta viime vuosina osallistujia yhteisharjoituksiin on ollut vaikea tai lähes mahdotonta saada.
4. Havainnoitu harjoitus	Harjoitusmahdollisuudet ovat lähes rajattomat ja apua sekä kalustoa on pelastuslaitokselta koulutuksiin jatkuvasti saatavilla.	Yhteistoimintaa viereisen sopimuspalokunnan ja alueen vakinaisten palomiesten kanssa tehdään jatkuvasti.
5. Havainnoitu harjoitus	Harjoittelu on mahdollista omalla toiminta-alueella. Hyödynnetään harjoittelussa alueen infrastruktuuria ja paikallisia toimijoita. Lähes kaikki harjoituskalusto on hankittu sopimuspalokunnalle omaksi tai yhteiseksi ympäristöpalokuntien kanssa.	Yhteistoimintaa on ollut ympäristöpalokuntien kanssa niin harjoittelussa kuin kalustohankinnoissa. Pelastuslaitoksen kanssa koulutusyhteistyössä olisi kehitettävää.
6. Havainnoitu harjoitus	Harjoittelussa hyödynnetään alueen infrastruktuuria ja paikallisia toimijoita.	Yhteisharjoituksia on aikaisemmin ollut naapuripalokuntien kanssa, mutta ei säännöllisesti. Harjoituskalustoa on myös aikanaan hankittu yhteishankintana muiden sopimuspalokuntien kanssa.

Taulukko 5: Havainnointi harjoitusolosuhteiden hyödyntämisenäkökulmasta

Kuvio 18: Pumppujen käytön harjoittelu toteutetaan paloaseman sijaan vesistön ääressä

Kuvio 19: Pelastuslaitoksella on siirreltävä simulaattori kattotyöskentelyn harjoitteluun

Kuvio 20: Romuautoja käytetään simulaattoreina tieliikennepelastamisen harjoittelussa

4.2.3 Vakinaisten palomiesten ja sopimuspalokuntien koulutusten vertaaminen

Vertaillen koulustuomiston järjestämiä vakinaisten palomiesten koulutuspäivien koulutuksia sopimuspalokuntien järjestämiin omiin ylläpitokoulutuksiin, voidaan havaita eroa olevan valtavasti. Merkittävimpänä erona voitaisiin lyhyellä tarkastelulla pitää kouluttajan osaamisen merkitystä, mutta todellisuudessa osaamista isompaan rooliin nousi kouluttajan motivaatio. Toki osaamisella on suuri vaikutus koulutuksen toteuttamiseen, mutta tutkiessa havaintoja sopimuspalokuntien harjoituksista, nousi lähes aina esille harjoitusten suunnittelun merkitys. Suunnitelman puuttuminen tai sen vajavainen noudattaminen kuvastavat enemmän motivaation puuttumista kuin osaamattomuutta, luotetaan omaan osaamiseen ja kokemukseen niin paljon ettei viitsitä tehdä kunnan harjoitussuunnitelmaa ja aikataulutusta harjoitukseen.

Kunnan suunnittelulla useimmat havainnoidut sopimuspalokuntien harjoitukset olisi saatu paremmiksi ja niiden toteuttaminen olisi ollut kouluttajille helpompaa, kun he olisivat käyneet harjoituksen jo teoriassa lävitse. Suunnittelun avulla myös harjoituksen päättäminen olisi voitu aikatauluttaa ja palautteelle sekä harjoituksen purkamiselle olisi ollut riittävästi aikaa. Ilman suunnitelmaa on myös haastavaa kehittää koulutusta jatkossa ja silloin ei myöskään kouluttaja kehity. Osaltaan sopimuspalokuntien ylläpitokoulutusten suunnittelemisen ongelma on harjoitusohjelman puuttuminen tai ettei niitä noudatettu. Harjoitussuunnitelmien puuttumista ja harjoitusohjelman noudattamatta jättämistä perusteltiin osin koronatilanteella, eli ei tiedetä kuka pystyy toimimaan kouluttajana milloinkin ja ketä tulee paikalle harjoituksiin. Harjoituksia oli myös jouduttu koronan takia siirtämään toiseen ajankohtaan ja vaih-

tamaan kouluttajaa pikaisella aikataululla. Sopimuspalokuntien koulutusten haasteet, verrattuna vakinaisten palomiesten havainnoituihin koulutuksiin, on koottu taulukkoon (taulukko 6).

	Vakinaisten palomiesten koulutuspäivä	Sopimuspalokuntien ylläpitokoulutus
Harjoituksien suunnittelu	<ul style="list-style-type: none"> • Kaikki koulutukset ja niiden osat olivat selkeästi suunniteltuja ja suunnittelussa oli hyödynnetty aikaisempia kokemuksia • Harjoitussuunnitelmia noudatettiin 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutuksien suunnittelua ei toteutettu systemaattisesti • Harjoitukset vedettiin kokemuksesta soveltaen • Aikataulujen suunnittelu ja noudattaminen haasteellista
Harjoituksien toteutus	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutukset toteutettiin osallistujia aktivoiden ja motiivoiden tuottamaan uutta osaamista ja tietoa • Koulutuksilla oli selkeä kouluttaja, joka osasi toimia kouluttajana 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutuksissa käytettiin osittain ulkoa oppimisen metodia • Osasta koulutuksista puuttui selkeästi vetäjä • Kokemus ei luo kouluttajaa, mutta sen avulla voidaan täydentää kouluttajaosaamista
Harjoituksien päättäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Harjoituksen purkuun oli varattu riittävästi aikaa ja se tehtiin perusteellisesti • Palautetta annettiin monitasoisesti • Koulutuksesta pyydettiin palautetta ja kokemuksia • Saadut palautteet ja kokemukset harjoituksesta käytiin kouluttajien kanssa läpi ja huomiointiin seuraavissa harjoituksissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Harjoituksissa ei ollut varattu aikaa harjoituksen purkuun • Harjoituksen purkua toteutettiin kiireellä huoltojen yhteydessä, siten etteivät kaikki olleet paikalla • Palautteen antaminen ei ollut systemaattista • Koulutettavilta ei kerätty yleensä palautetta, jotta koulutusta voitaisiin jatkossa kehittää

Taulukko 6: Vakinaisten palomiesten ja sopimuspalokuntien koulutuksien vertailu

5 Johtopäätökset

Tutkimuksen kyselyyn vastasi noin 17 % Pirkanmaan sopimuspalokuntalaisista ja sivutoimisista palomiehistä. Kysely toimitettiin sopimuspalokuntalaisille yhdyshenkilöiden kautta, jolloin on mahdollista, etteivät kaikki sopimuspalokuntalaiset ole saaneet kyselyä. Kyselyyn vastaamisaika oli suhteellisen lyhyt, joka voi tarkoittaa, etteivät kaikki kyselyn saaneet ole ehtineet vastata kyselyyn, lisäksi sopimuspalokunnissa on mukana henkilöstöä, jotka eivät käytä aktiivisesti tai ollenkaan sähköpostiaan. Kyselyn vastausmäärä jäi hieman alhaiseksi ja siksi olikin hyvä, että kartoitukseen toiseksi aineistonkeruutavaksi otettiin havainnointi sopimuspalokuntien ylläpitoharjoituksissa.

Kyselyn vastaajista yli puolet oli itäiseltä pelastusalueelta, jossa on myös eniten sopimuspalokuntia. Noin neljännes oli läntiseltä pelastusalueelta ja noin viidennes pohjoiselta pelastusalueelta, jossa on vähiten sopimuspalokuntia. Osittain tuloksia analysoitiin ja arvioitiin alueellisesti, jotta itäisen pelastusalueen muita alueita merkittävästi suurempi vastausmäärä ei vääristäisi tuloksia. Pääosin vastaukset olivat kuitenkin samansuuntaisia ja koskivat näin koko Pirkanmaan pelastuslaitoksen alueen sopimuspalokuntia.

Kyselyn mukaan sopimuspalokunnissa on palokuntalaisten mielestä hyvä tilanne ylläpitoharjoitusten suhteen, mutta harjoitustoimintaa tulisi kehittää. Sopimuspalokunnissa on riittänyt kouluttajia omien harjoitusten vetämiseen, mutta heille kaivataan koulutusta. Sopimuspalokuntien kouluttajat suunnittelevat harjoitukset itse, mutta koulutusmateriaalia kaivataan pelastuslaitokselta. Erityisesti kouluttajana toimivat palokuntalaiset suhtautuvat kouluttajakoulutuksen ja opetusmateriaalin saamiseen pelastuslaitokselta hieman muita palokuntalaisia vaativammin. Useat sopimuspalokunnissa nyt kouluttajana toimivat palokuntalaiset ovat saaneet vanhanmallisen koulutuksen vapaaehtoiseksi palomieheksi. Erityisesti näiden henkilöiden kohdalla olisi tärkeää päivittää osaamista Pelastuslaitoksen laatiman uuden opetussuunnitelman mukaiseksi.

Kyselyn mukaan harjoittelua tukevia erilaisia harjoitussimulaattoreita käytetään todella vähän ja kyselyn vapaassa osiossa niitä toivottiin sopimuspalokuntien käyttöön todella monen vastaajan kautta. Havainnointien yhteydessä kuitenkin havaittiin, että todellisuudessa simulaattoreita käytetään monissa palokunnissa useissa harjoituksissa, mutta sopimuspalokuntalaiset eivät välttämättä käsittele kaikkia näitä simulaattoreina. Esimerkiksi hyvin harva kysytyessä ajatteli, että tieliikennepelastamisen harjoitteluun käytettävät romuautot ovat myös harjoitussimulaattoreita.

Havainnointi ei anna yhtä hyvää kuvaa sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksen tasosta kuin kysely. Havainnoinnin tuloksiin tosin vaikuttaa enemmän tutkimusaikainen koronapandemia tilanne. Havainnointia toteutettiin samaan aikaan, kun käytössä oli vielä koronarajoituksia,

joka näkyi harjoitustoiminnassa. Kyselyssä taas vastaajat saattoivat käyttää vastauksissaan myös korona-aikaa edeltävää kokemustaan sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksista.

Havainnoinnin yhteydessä oli havaittavissa, että sopimuspalokuntalaiset ovat ylpeitä omasta palokunnastaan ja esittelevät mielellään sen toimintaa ulkopuoliselle. Ja vaikka koulutusten suunnittelussa oli kouluttajilta havaittavissa motivaation puuttumista, niin sopimuspalokuntalaisilla riittää kyllä motivaatiota harrastukselleen. Sopimuspalokunnissa on myös itse kehitetty erilaisia harjoitustapoja, -simulaattoreita ja -malleja palokunnan omaan koulutuskäyttöön. Joitakin näitä sopimuspalokunnissa kehitettyjä ideoita myös esiteltiin havainnoitsijalle tutkimuksessa seurattujen harjoitusten yhteydessä.

Sopimuspalokunnat haluavat tehdä ja tekevät aktiivisesti yhteistyötä muiden palokuntien kanssa. Yhteistyöllä naapuripalokuntien kanssa on usein pitkä historia ja yhteistyötä tehdään myös pelastustoiminnan ulkopuolisissa asioissa. Kysely ja havainnointikäynneillä käydyt keskustelut osoittivat, että yhteistyötä halutaan myös lisätä ja kehittää. Sopimuspalokunnissa oltiin valmiita yhdistämään joitakin ylläpitoharjoituksia useamman palokunnan kesken ja oltiin myös valmiita kouluttajavaihtoon palokuntien kesken. Erikseen toivottiin myös yhteistyötä pelastuslaitoksen kanssa ylläpitoharjoitusten toteuttamisessa. Yksittäiset sopimuspalokuntalaiset olivat myös valmiita osallistumaan erilaisiin yhteisharjoituksiin, jos niitä vain järjestetään. Kuitenkin tutkimuksessa jäi vaikutelma, että sopimuspalokuntien kesken yhteisharjoitusten järjestäminen koettiin haastavaksi ja ongelmalliseksi. Tähän tietenkin saattoi olla perusteena vallinnut koronatilanne, mutta sen lisäksi ongelmana tuntui olevan myös tekijöiden puuttuminen ja siitä suoritettava korvaus. Yhteisharjoitusten toteuttaminen tai kouluttajavaihtoon meno toisille palokunnille tulisi jotenkin huomioida sopimuspalokuntien sopimuskorvauksissa. Lisäksi osa sopimuspalokunnista toimii täysin talkoovoimin, jolloin sopimuspalokunta ei maksa korvausta palokuntalaisille. Olisiko tällaisen palokunnan kouluttaja valmis menemään kouluttamaan korvauksetta sellaiseen palokuntaan jossa koulutuksista maksetaan osallistujille korvausta?

5.1 Tutkimuksen arviointi

Tutkimusta arvioidaan sen luotettavuudella, pätevyydellä ja objektiivisuudella. Ennen tutkimuksen toteutusta tulee varmistua tutkimuksen pätevyydestä ja objektiivisuudesta (Heikkilä 2005, 29-31). Tutkimuksen tekijällä on kokemusta sivutoimisena palomiehenä toimimisesta yli 20 vuoden ajalta. Kokemus antaa merkittävää tietoa tutkimuksen suorittamiseksi, koska kuluneena aikana pelastustoiminnan toimintakenttä ja sen vaatimukset ovat muuttuneet merkittävästi vaativampaan suuntaan. Ylläpitokoulutukseen liittyvää toimintaa tutkimuksen toteuttajalla on omassa palokunnassa, jotka tutkimuksen objektiivisuuden vuoksi rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle.

Sopimushenkilöstön koulutuksessa ja osaamisvaatimuksissa tapahtuneet muutokset ovat olleet merkittäviä ja niiden huomioiminen tutkimuksessa ja sen tulosten analysoinnissa on tärkeää. Tutkimuksen tekijä on suorittanut Pelastusopiston suunnitteleman sopimushenkilölle suunnatun ryhmäjohtajakoulutuksen, joka on toteutettu pilottikoulutuksena Pirkanmaan pelastuslaitoksen ja Pelastusopiston yhteistyönä vuosien 2020-2021 aikana. Osana toteutettua koulutusta suoritettiin myös palokunnassa kouluttamiseen ohjaava opintokokonaisuus. Näiden lisäksi tutkija on opiskellut viime vuosina kasvatustieteitä suuntautuen ammatilliseen koulutukseen. Tutkijan aikaisempi koulutus ja kokemus tukevat näkökulmaa koulutuksen nykytilan tutkimuksessa.

Tutkimuksen tutkittava kokonaisjoukko oli suuri, noin 940 erilaista ja erilaisilla taustoilla olevaa sopimuspalokuntalaista yhteensä 54 eri palokunnassa. Suuren joukon tutkimuksen kannalta kysely oli perusteltu lähtökohta nykytilan kartoituksen tutkimiseen. Kvantitatiivisella tutkimusotteella ja strukturoidulla kyselyllä ei kuitenkaan yleensä saada tarkkoja vastauksia, joten havainnointi osana kartoitusta mahdollisti tutkimusongelman syvemmän tarkastelun.

Kyselyn kysymyksiä testattiin ensin tutkittavia vastaavalla Eräjärven sivutoimisista palomiehistä koostuvalla pienellä ryhmällä ja kokeilun kokemuksista kerätyn palautteen mukaan kysymysten asettelua täsmennettiin. Täsmennysten kautta pyrittiin varmistamaan, että tutkija ja tutkittavat ymmärsivät asetetut kysymykset samalla tavalla. Kyselyyn saatiin vastauksia 157 kappaletta, joka on noin 17 % Pirkanmaan sopimuspalokuntalaisista ja sivutoimisista palomiehistä. Kokonaistutkimuksen kannalta vastausten määrä on hieman pieni ja tutkimuksen luotettavuuden kannalta olikin hyvä, että nykytilankartoitus koostui kyselyn lisäksi myös havainnoinnista. Havainnointia toteutettiin ennalta päätettyjen havainnointiteemojen mukaisesti etsien samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, jolloin havainnointi kohdistui tarkemmin tutkittavaan asiaan ja ilmiöön. Kaksi erillistä tutkimusmenetelmää täydensivät toisiaan ja tarkensivat sekä tutkimuksen luotettavuutta että pätevyyttä.

5.2 Kehittämistoimenpiteitä

Pirkanmaan pelastuslaitoksen tulisi osaltaan olla mukana kehittämässä sopimuspalokuntien ylläpitokoulutusta. Kehittämällä ja yhdenmukaistamalla koulutusta saadaan lisättyä työturvallisuutta toiminnassa. Pelastuslaitos on asettanut harjoitusmäärävelvoitteita sopimuspalokuntalaisille, joten pelastuslaitoksen tulisi myös jotenkin valvoa näiden harjoitusten toteutumista. Pelastuslaissa (379/2011, 53 §) määrätään työnantajaa huolehtimaan sopimuspalokuntalaisten työolosuhteista johtuvien terveysvaarojen ja haittojen ehkäisemisestä. Vaikka sopimuspalokuntalaisten työnantajana toimii sopimuspalokunta, tulee harjoitusaihevelvoitteet pelastuslaitokselta, joten ainakin erityistä vaaraa aiheuttavien onnettomuustyyppien harjoituksia tulisi pelastuslaitoksen valvoa, jotta ne toteutetaan sopimuspalokunnissa turvallisesti. Vaihtoehtoina voisi olla, että erityistä vaaraa aiheuttavien onnettomuustyyppien harjoitusten

järjestäminen toteutetaan suoraan pelastuslaitoksen toimintana. Vaihtoehtoisesti voisi pelastuslaitos laatia näihin harjoituksiin harjoitussuunnitelmat ja valvoa pistokokein paikanpäällä sopimuspalokunnissa harjoitusten toteuttamista ja harjoitussuunnitelman noudattamisesta.

Tutkimuksessa nousi merkittävästi esille kouluttajakoulutus, joka ei nykyään enää kuulu osaksi ryhmänjohtajakoulutusta. Ryhmänjohtajakoulutusta on muutenkin ollut Pirkanmaalla tarjolla hyvin vähän ja osittain tästä syystä osassa Pirkanmaan sopimuspalokunnissa kärsitään kouluttajapulasta. Kouluttajia sopimuspalokunnissa tehdyn tutkimuksen mukaan kyllä riittää, mutta motivoituneita, osaavia ja nykyaikaisia kouluttajia ei ole riittävästi. Sopimuspalokunnassa yleisesti kouluttajana toimii henkilö, jolla on vain eniten kokemusta. Monesti tällainen pelkällä kokemuksella toimiva henkilö ei osaa kouluttaa nykyaikaisesti sosiokonstruktivistisella oppimiskäsityksen mukaisesti, vaan koulutus on enemmän ulkoa opettamista. Sopimuspalokunnille tulisi tarjota kouluttajakoulutusta ja sitä tulisi tarjota myös niille, jotka eivät halua tai kykene toimimaan ryhmänjohtajina tehtävillä, eivätkä siitä syystä hakeudu ryhmänjohtajakurssille. Kouluttajakoulutuksessa painopiste tulisi kohdistaa kouluttajana toimimiseen, kuten oppimis- ja opetustapojen ymmärtämiseen, jotta tulevilla kouluttajilla olisi itsellään mahdollisuus ja ymmärrys kehittyä tulevaisuudessa ja kouluttajana toimiessaan.

Pelastuslaitoksen tulisi tukea ja kannustaa enemmän sopimuspalokuntien yhteisten harjoitusten toteuttamista sekä käynnistää kouluttajavaihto toimintaa sopimuspalokuntien välillä. Yhteisharjoituksista tulisi luoda kannustavat ohjeet sopimuspalokunnille, joissa ohjataan tiettyjen harjoitusten yhdistämiseen 3-5 sopimuspalokunnan välillä. Ohjeissa tulisi myös ottaa kantaa toimintavalmiusaikoihin harjoitustoiminnan yhteydessä, jotta sopimuspalokunnille mahdollistetaan yhteistoiminnan kehittäminen ylläpitokoulutuksessa.

Sopimuspalokunnista tuli myös toiveita useammista pelastuslaitoksen järjestämistä joukkueharjoituksista. Alueellisia joukkueharjoituksia tai isompia teemakoulutuksia tulisikin järjestää vähintään kaksi kertaa vuodessa, esimerkiksi keväisin ja syksyisin. Harjoituksia tulisi aina järjestää kaksi samansisältöistä harjoituspäivää, joista sopimuspalokuntalaiset saisivat valita itselleen sopivan. Vastaavaa harjoitusjärjestelyä on aikaisemmin toteutettu ainakin pohjoisella pelastusalueella Vilppulan paloasemalla ja siitä tuli sopimuspalokuntalaisten keskuudessa kiitosta. Pelastuslaitoksen koulutuksissa olisi myös mahdollista käyttää sopimuspalokuntien kouluttajia, jolloin useammat harjoitukset vuositasolla eivät kuormittaisi liikaa pelastuslaitoksen henkilöstöresursseja. Osaltaan pelastuslaitoksen järjestämissä alueellisissa harjoituksissa ja kouluttajakoulutuksessa voitaisiin hyödyntää myös synergiaa, jolloin koulutusta saaneet sopimuspalokuntien kouluttajat pääsisivät heti kouluttamaan ohjaavassa toimintaympäristössä.

Vaativien tehtävien ylläpitoharjoituksia tulisi koordinoita pelastuslaitoksen kautta nykyistä tarkemmin. Osalla sopimuspalokuntia vaativien tehtävien kouluttaminen onnistuu, mutta kai-

killä sopimuspalokunnilla ei ole mahdollisuuksia toteuttaa näitä harjoituksia riittävän laadukkaasti. Pelastuslaitoksen toteuttaman harjoitus suunnitelman ja tiettyjen pakollisten osakoh- tien tarkalla esittelyllä, saadaan vaativien tehtävien harjoitukset vastaamaan paremmin niille asetettuja tavoitteita. Kuitenkaan ilman kouluttajakoulutusta ja jonkinasteista valvontaa, ei vaativien tehtävien harjoitusten laadusta sopimuspalokunnissa voida pelastuslaitoksella var- mistua. Vaativien tehtävien kouluttajakoulutusta voitaisiin järjestää alueellisesti paloasema- ryhmille, jolloin koulutuksen toteuttaminen, kouluttajien valvonta sekä kouluttajien taitojen ylläpito ja kehittäminen olisi pelastuslaitoksen resurssit huomioiden mahdollista (Honkala 2021).

Sopimuspalokuntalaiset tulevat erilaisista taustoista ja heillä on todella monenlaista osaamis- ta töidensä ja harrastustensa kautta. Sopimuspalokuntalaisten osaamista, motivaatiota ja kokemusta tulisi pyrkiä hyödyntämään koko pelastuslaitosta hyödyntävästi. Useissa sopimus- palokunnissa on innovoitu ja toteutettu erilaisia harjoituksia sekä rakennettu harjoituksiin simulaattoreita ja malleja. Nämä innovaatiot ovat usein käytössä vain toteuttajiensa omissa palokunnissa, vaikka niistä voisi olla apua muissakin palokunnissa. Lisäksi jakamisen kautta niiden jatkokehittäminen olisi mahdollista. Sopimuspalokuntiin ja sopimuspalokuntalaisille tulisi kehittää innovaatiopalkintojärjestelmä, jossa näitä koulutuksia ja toimintaa kehittäviä malleja ja simulaattoreita saataisiin suurempaan käyttöön pelastuslaitoksen alueella. Palkin- tojärjestelmä mahdollistaisi innovaation kehittäjälle myös taloudellisen hyötynäkökohdan ideoidensa jakamisesta oman palokuntansa ulkopuolelle.

6 Pohdinta

Pirkanmaan pelastuslaitoksella on tarve kehittää sopimuspalokuntien ylläpitokoulutusta ja tämän opinnäytetyön tarkoitus oli käynnistää kehittäminen toteuttamalla työn tavoitteen mukainen nykytilankartoitus sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksesta ja poimia tutkimuksen tuloksista kehittämisenäkökulmia. Opinnäytetyö vastaa sille asetettuihin tavoitteisiin. Opinnäy- tetyö on toteutettu Laurea ammattikorkeakoulun opinnäytetyöohjeiden mukaisesti ja täyttää myös sille asetetut opinnolliset muoto- ja määrävaatimukset.

Opinnäytetyöntekijän näkökulmasta osatavoitteena oli oman osaamisen kehittäminen ja opin- noissa hankitun osaamisen ja tiedon toteuttaminen ohjaavassa ympäristössä. Opinnäytetyön toteutuksessa ohjausta käytettiin kuitenkin vähän, joten tekijä kehitti osaamistaan itsenäises- ti. Opinnäytetyössä kohtasi tekijän aikaisempi ja nykyinen kouluttautuminen sekä työ ja har- rastus pelastustoimessa. Koulutuksen, työn ja harrastuksen kohtaaminen osaltaan mahdollisti kokonaisvaltaisen oman osaamisen kehittymisen opinnäytetyötä tehdessä.

Opinnäytetyön toteutuksessa kohdattu haaste työn ja opintojen yhteensovittamisessa vaikutti työn valmistumiseen ja tästä syystä opinnäytetyön analysointi ja raportointi viivästyivät alku- peräisestä suunnitelmasta. Opinnäytetyössä toteutetun havainnoinnin ensi analysointi toteutettiin heti tutkimuksen materiaalin keräämisen jälkeen syksyllä ja havainnointi oli toteutettu todella laajoilla muistiinpanoilla, joten sen suhteen tutkimuksen tulokset ovat relevantteja. Kyselyn analysointi manuaalisesti oli hieman haastavampaa, verrattuna jos olisi käyttänyt jotain tilastointiohjelmaa. Toisaalta manuaalisesti analysoitaessa tulee vastauksia tarkasteltua mielestäni tarkemmin, kuin jos kone laskisi valmiiksi tulokset.

Tutkimuksellisuuden kannalta merkittävin yllätys oli kuinka paljon kyselyn ja havainnoinnin tulokset eroavat toisistaan. Havainnointien kautta selvisi, että eroja koulutuksen laadussa eri palokunnissa oli merkittävästi ja niissä selkein yksittäinen tekijä oli kouluttajakoulutus. Kuitenkin kyselyssä sopimuspalokuntalaiset olivat sitä mieltä, että heillä koulutus on laadukasta. Tulosten eroavaisuuden koen johtuvan enimmäkseen kahdesta syytä, joista toinen on havainnoinnissa käytetty vertailupohja. Sopimuspalokuntien ylläpitoharjoitusten vertailua tehtiin vakinaisten palomiesten koulutuspäiviin, jotka olivat suunniteltu ja toteutettu erinomaisesti. Toisen mahdollisen syyn koen olevan omassa koulutustaustassani, eli toiminko tutkijana liian kriittisesti havainnoidessani sopimuspalokuntien ylläpitokoulutuksia, verrattuna siihen kuinka sopimuspalokuntalaiset arvioivat itse oman palokuntansa ylläpitokoulutuksia.

Lähteet

Painetut

Heikkilä, T. 2005. Tilastollinen tutkimus. 5.-6. painos. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Lehtinen, E., Kuusinen, J. & Vauras, M. 2007. Kasvatuspsykologia. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Sähköiset

Haapala, E. 2018. Sivutoiminen henkilöstö - 120 tarinaa Pirkanmaan pelastuslaitokselta. YouTube-video. Pirkanmaan pelastuslaitos. Viitattu 22.5.2022.

<https://www.youtube.com/watch?v=GW8oKljnRIY>

Laatuakatemia 2010. Laatu työkaluja. Viitattu 22.5.2022.

<http://www.kotiposti.net/tuurala/PDCA.htm>

Pelastuslaki 379/2011. Viitattu 22.8.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>

Pelastustoimi. 2021. Pirkanmaan pelastuslaitos. Viitattu 2.9.2021.

<https://pelastustoimi.fi/pirkanmaa>

Pelastustoimi. 2022. Vapaaehtoistoiminta. Pirkanmaa. Viitattu 2.3.2022.

<https://pelastustoimi.fi/pirkanmaa/palvelut/vapaaehtoistoiminta>

Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmä ja opetussuunnitelma 2021. Pelastusopisto

15.2.2021. Viitattu 22.8.2021. https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/Sopimushenkilosto OPS2021_saavutettava.pdf

SPEK. 2021. Pelastushenkilöstön koulutus. Viitattu 22.8.2021.

<https://www.spek.fi/koulutus/pelastushenkiloston-koulutus/>

Työturvallisuuslaki 738/2002. Viitattu 22.8.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5., päivitetty painos. E-kirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Vna pelastustoimesta 407/2011. Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta. Viitattu 23.8.2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110407>

Julkaisemattomat

Honkala, J. 2021. Koulutuspalomestarin haastattelu 31.8.2021. Pirkanmaan pelastuslaitos. Kangasala.

Koskinen, K. 2021. Vs. koulutuspalomestarin haastattelu 31.8.2021. Pirkanmaan pelastuslaitos. Kangasala.

Kuviot

Kuvio 1: Jatkuvan kehittämisen kehä (Laatuakatemia 2010)	7
Kuvio 2: Opinnäytetyöprosessi	9
Kuvio 3: Kyselytutkimuksen analysoinnissa käytetty Pirkanmaan vanha pelastusaluejako	17
Kuvio 4: Vastaaajien alueellinen jakaantuminen Pirkanmaalla	23
Kuvio 5: Harjoituksissa käytettävän opetusmateriaalin hyvyys ja ajantasaisuus	24
Kuvio 6: Pelastuslaitoksen tuki harjoitukseen oppimismateriaaleilla mitattuna	25
Kuvio 7: Tieliikennepelastamisen harjoittelun monipuolisuus eri puolella Pirkanmaata	26
Kuvio 8: Kattotyöskentelyharjoittelun monipuolisuus Pirkanmaalla	27
Kuvio 9: Savusukellusharjoittelun yksipuolisuus Pirkanmaalla	27
Kuvio 10: Erialaisten harjoitusten toteuttamismahdollisuudet sopimuspalokunnissa	28
Kuvio 11: Harjoitussimulaattoreiden käytettävyys ja harjoittelu sopimuspalokunnissa	29
Kuvio 12: Harjoitussimulaattoreiden käytettävyys ja harjoittelu alueellisesti Pirkanmaalla ..	29
Kuvio 13: Kouluttajakoulutuksen tarve alueellisesti tarkasteltuna	30
Kuvio 14: Kouluttajakoulutuksen tarve kouluttajakokemuksella tarkasteltuna	30
Kuvio 15: Sopimuspalokuntalaisten matkustusvalmius harjoittelemaan toisille paloasemille .	31
Kuvio 16: Pelastuslaitokselta toivotaan lisää joukkueharjoituksia	32
Kuvio 17: Kangasalan koulutuspaloasemalla on käytössä rakennuspalosimulaattori	35
Kuvio 18: Pumppujen käytön harjoittelu toteutetaan paloaseman sijaan vesistön ääressä	45
Kuvio 19: Pelastuslaitoksella on siirreltävä simulaattori kattotyöskentelyn harjoitteluun	45
Kuvio 20: Romuautoja käytetään simulaattoreina tieliikennepelastamisen harjoittelussa	46

Taulukot

Taulukko 1: Havainnointitutkimuksen otannan sopimuspalokunnat	21
Taulukko 2: Havainnointi harjoituksen suunnittelun näkökulmasta	37
Taulukko 3: Havainnointi harjoituksen toteuttamisen näkökulmasta	40
Taulukko 4: Havainnointi harjoituksen päättämisen näkökulmasta	42
Taulukko 5: Havainnointi harjoitusolosuhteiden hyödyntämisen näkökulmasta	44
Taulukko 6: Vakinaisten palomiesten ja sopimuspalokuntien koulutuksien vertailu	47

Liitteet

Liite 1: Nykytilan kartoituskyselyn kysymykset	58
Liite 2: Lisäkysymykset sopimuspalokuntien päälliköille ja sivutoimisten palomiesten yhteyshenkilöille	62

Liite 1: Nykytilan kartoituskyselyn kysymykset

1. Vastaajan ikä

- 18-25 vuotta
- 26-35 vuotta
- 36-50 vuotta
- Yli 51 vuotta

2. Missä palokunnassa toimit?

3. Koulutuksesi palokunnassa

- En ole suorittanut palokunnan kursseja
- Olen suorittanut pelastustoiminnan peruskurssin tai sammutustyönkurssin (mutta en mitään seuraavissa kohdissa mainittuja kursseja)
- Olen suorittanut vähintään yhden seuraavista: savusukelluskurssi, tieliikennepelastamisen kurssi, pelastustoiminnan kurssi tai pintapelastuskurssi
- Olen suorittanut ryhmänjohtaja- tai yksikönjohtajakurssin

4. Kuinka monta vuotta olet toiminut palokunnan hälytysosastossa?

- 0-2 vuotta
- 2-4 vuotta
- 4-8 vuotta
- yli 8 vuotta

5. Kuinka aktiivisesti olet osallistunut palokuntasi harjoituksiin viimeksi kuluneen 12 kuukauden (1 vuoden) aikana?

- Alle 15 kertaa
- 15-20 kertaa
- 21-25 kertaa
- yli 25 kertaa

6. Toimitko ylläpitoharjoituksissa (viikkoharjoituksissa) kouluttajana?

- En
- Joskus (1-2 kertaa vuodessa)
- Kyllä
- En, mutta voisin toimia

Kysymyksissä 7-41 valitaan seuraavista lähimmäksi omaa vastausta kuvaava vaihtoehto:

- Täysin eri mieltä
- Jokseenkin eri mieltä

- *Jokseenkin samaa mieltä*

- *Täysin samaa mieltä*

7. Palokuntani ylläpitoharjoitukset ovat monipuolisia ja lisäävät osaamistani
8. Palokunnassani noudatetaan laadittua harjoitusohjelmaa
9. Harjoitukset ovat ennalta suunniteltuja
10. Harjoitusten kouluttajat ovat perehtyneet koulutuksen aiheeseen ja osaavat perustella koulutettavan asian
11. Harjoituksien opetus- ja oppimismateriaali on hyvää ja ajantasaista
12. Pelastuslaitos tukee harjoituksien toteuttamista oppimismateriaaleilla
13. Harjoituksissa on sopivasti teoriaa
14. Harjoitukset täydentävät kursseilla opittuja taitoja
15. Harjoitukset aktivoivat osallistujia
16. Harjoitukset kaipaavat kehittämistä
17. Harjoituksissa tehdään riittävästi yhteistyötä muiden sopimuspalokuntien
18. Harjoitusten kouluttajat tarvitsevat lisää koulutusta harjoitusten suunnitteluun ja pitämiseen
19. Henkilökohtaisia taitoja, kuten pukeutumisen, solmujen teon, kalustontuntemuksen ja kaluston käsittelyn harjoituksia on riittävästi
20. Sammutustoiminnan perusosaamisen, kuten selvityksien ja pumppukaluston harjoituksia on riittävästi
21. Harjoitusohjelmassa on huomioitu riittävät harjoitusmahdollisuudet, pelastustoimen vaativien tehtävien harjoitusmäärien suorittamiseen (ns. pakolliset suoritteet)
22. Pintapelastusharjoituksia on edellisen vuoden aikana toteutettu sekä avovedessä että jäiseen aikaan
23. Tieliikennepelastamisen harjoitukset ovat monipuolisia ja niissä on huomioitu nykyisen liikennepelastamisen haasteet hyvin
24. Savusukellusharjoitukset ovat aina samankaltaisia

25. Palokunnallamme ei ole sopivaa tilaa tai kalustoa kylmien savusukellusharjoitusten todentuntuisen harjoituksen järjestämiseen
26. Kattotyöskentelyharjoituksissa harjoitellaan työskentelyä katolla, eli muutakin kuin kiinnittymistä ja liikkumista kaltevalla katolla
27. Erilaisia harjoitussimulaattoreita on käytettävissä palokuntamme harjoituksissa ja niillä harjoitellaan riittävästi
28. Palokunnallamme on laajat mahdollisuudet ja tilat erilaisten harjoitusaiheiden toteuttamiseen
29. Olisin valmis suorittamaan yhteisiä ylläpitoharjoituksia (viikkoharjoituksia) toisten palokuntien kanssa
30. Olisin valmis matkustamaan osaan viikkoharjoituksia toisille paloasemille saadakseni paremmat harjoitusolosuhteet
31. Viikkoharjoitukset voisi kokonaan yhdistää 2-3 palokunnan yhteisharjoituksiksi
32. Pelastuslaitoksen tulisi antaa koulutusta sopimuspalokuntien ylläpitoharjoitusten suunnitteluun ja kouluttamiseen
33. Pelastuslaitoksen tulisi laatia harjoitussuunnitelmat sopimuspalokuntien ylläpitoharjoitusten toteuttamiseen
34. Pelastuslaitoksen tulisi yhdenmukaistaa sopimuspalokuntien ylläpitoharjoitusten harjoitusohjelmat
35. Pelastuslaitos järjestää joukkueharjoituksia riittävän usein
36. Pelastuslaitoksen järjestämät joukkueharjoitukset ovat ennalta suunniteltuja ja sujuvia
37. Pelastuslaitoksen joukkueharjoitusten kouluttajat osaavat kouluttamansa asian
38. Pelastuslaitoksen joukkueharjoitusten aiheet ovat monipuolisia ja tukevat pelastustoimintaa
39. Pelastuslaitoksen joukkueharjoitusten eivät motivoi osallistumaan niihin
40. Joukkueharjoitusten lisäksi pelastuslaitoksen tulisi vastata vaativien tehtävien ylläpitoharjoituksista (ns. pakolliset harjoitukset)
41. Olisin valmis osallistumaan viikonloppuisin koko päivän harjoituksiin 3-4 kertaa vuodessa

42. Vapaa sana

43. Kehittämisehdotuksia ylläpitokoulutukseen

44. Palautetta pelastuslaitoksen koulutustoimistolle

Liite 2: Lisäkysymykset sopimuspalokuntien päälliköille ja sivutoimisten palomiesten yhteys-
henkilöille

1. Missä palokunnassa toimit?

2. Kuinka suuri on palokuntanne hälytysosasto?

- 1-5 henkeä
- 6-10 henkeä
- 11-20 henkeä
- yli 20 henkeä

3. Kuinka usein pidätte ylläpitoharjoituksia (viikkoharjoituksia)?

- Kerran viikossa
- Joka toinen viikko
- Harvemmin kuin joka toinen viikko

4. Kuinka monta osallistujaa ylläpitoharjoituksissanne keskimäärin on?

- 1-5 henkeä
- 6-10 henkeä
- 11-20 henkeä
- yli 20 henkeä

5. Kuinka paljon palokunnassanne on aktiivisia ylläpitoharjoitusten kouluttajia?

- 0-2 henkeä
- 3-5 henkeä
- yli 5 henkeä

6. Toivoisitteko kouluttajillenne pelastuslaitokselta lisäkoulutusta ylläpitoharjoitusten pitä-
miseen

- Kyllä
- Ei

7. Olisiko kouluttajanne halukkaita pitämään ylläpitokoulutuksia myös alueen muissa sopi-
muspalokunnissa

- Kyllä
- Ei

8. Kuinka usein palokunnastanne osallistutaan pelastuslaitoksen järjestämiin joukkueharjoi-
tuksiin

- Harvemmin kuin kerran vuodessa
- Kerran vuodessa
- Kaksi kertaa vuodessa
- Yli kaksi kertaa vuodessa

9. Onko palokunnallanne aktiivista yhteistyötä muiden alueen sopimuspalokuntien tai sivutoi-
misten palomiesten kanssa, kenen (luettele yhteistyötahot)?

10. Voisiko palokuntanne tehdä yhteistyötä alueen muiden sopimuspalokuntien tai sivutoimis-
ten palomiesten kanssa, kenen (luettele mahdolliset yhteistyötahot)?

11. Vapaa sana

12. Palautetta koulutustoimistolle